

Міністерство внутрішніх справ України
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Присвячується 50-річчю
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Мискова Г. М., Павлова Н. В., Сіроштан Ю.В., Чаплинська Ю.А.,
Іванчишин І. І., Єфімов М. М.

КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ ПОЛІГОН

Навчально-методичний посібник

Дніпропетровськ
2015

*Рекомендовано Науково-методичною радою
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
(від 05 червня 2015 р., протокол № 6)*

РЕЦЕНЗЕНТИ

доктор юридичних наук, професор **К.В. Антонов**,
Університет митної справи та фінансів,
завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін

доктор юридичних наук, професор **І.Ф. Хараберюш**,
Донецький юридичний інститут МВС України,
професор кафедри спеціальних дисциплін та адміністративної діяльності

**Мискова Г. М., Павлова Н. В., Сіроштан Ю. В., Чаплинська Ю. А.,
Іванчишин І. І., Єфімов М. М.** Криміналістичний полігон : навчально-
методичний посібник / Уклад : Мискова Г. М., Павлова Н. В., Сіроштан Ю. В.,
Чаплинська Ю. А., Іванчишин І. І., Єфімов М. М. – Дніпропетровськ: Дніпроп.
держ. ун-т внутр. справ, 2015. – 120 с.

В навчально-практичному посібнику розглядаються основні положення підготовки, організації і тактики використання навчально-тренінгового комплексу «Криміналістичний полігон» для проведення навчальних занять з дисциплін «Криміналістика», «Організація розкриття та розслідування злочинів», «Основи криміналістики», «Тактико-спеціальна підготовка».

Для викладачів, курсантів та слухачів вищих юридичних навчальних закладів, ад'юнктів і аспірантів, працівників органів внутрішніх справ.

*Обговорено та схвалено на засіданні кафедри криміналістики, судової
медицини та психіатрії Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ 22 травня 2015 року, протокол № 17*

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП	4
РОЗДІЛ-I ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ ТРЕНІНГІВ (РОЛЬОВИХ ІГОР)	5
РОЗДІЛ-II ПРИЗНАЧЕННЯ ТА БУДОВА КРИМІНАЛІСТИЧНО- ТАКТИЧНОГО ПОЛІГОНУ	12
РОЗДІЛ-III ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНО- ТАКТИЧНОГО ПОЛІГОНУ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	14
3.1 Порядок проведення рольових ігор, пов'язаних з імітацією проведення огляду місця події:.....	14
3.1.1 Дії працівників міліції під час огляду місця події по факту крадіжки у квартирі	14
3.1.2 Дії працівників міліції під час огляду місця події по факту крадіжки в магазині	20
3.1.3 Дії працівників міліції під час огляду місця події по факту вбивства	25
3.2 Порядок проведення рольової гри «Слідчий експеримент»...	30
3.3 Порядок проведення рольової гри «Обшук у приміщенні та житлі особи».....	34
3.4 Тактичні особливості затримання злочинця в закритому просторі (квартирі, торгових приміщеннях тощо).....	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	56
ДОДАТКИ	59

ВСТУП

Однією з основних, специфічних та найскладніших видів діяльності правоохоронних органів є повне й швидке виявлення, попередження і розслідування кримінальних правопорушень та викриття винних у злочинній діяльності. Практика боротьби зі злочинністю показує, що розкриття злочинів досягається тільки в умовах якісного проведення слідчих (розшукових) дій (слідчого огляду, слідчого експерименту, допитів, обшуків тощо) та оперативно-розшукових заходів тактично грамотними працівниками органів внутрішніх справ, які вміло використовують сучасні науково-технічні засоби та методи.

При розшуку злочинців, які переховуються від суду й досудового слідства, ухиляються від виконання кримінального покарання, втекли з під варті та місць позбавлення волі або знаходяться у розшуку, виникає необхідність їх встановлення, виявлення та затримання. У практичній діяльності працівники правоохоронних органів нерідко приймають ризиковані рішення щодо затримання злочинців, нерідко озброєних. Неякісна та поверхнева підготовка до проведення цього заходу, незнання, не володіння та ігнорування тактичними рекомендаціями затримання інколи тягнуть настання тяжких наслідків.

Вказане зумовлює необхідність вивчення курсантами процесуальних особливостей і тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій, а також затримання не тільки в теоретичному аспекті, але й на практиці.

Нерідко огляд приміщень пов'язаний з затриманням злочинців в обмеженому просторі та передбачає попередню підготовку тактичної комбінації.

Формування спеціальних якостей, практичних навичок і пристосування до різноманітних ситуацій можна досягти в ході спеціальних реаліті-тренінгів, які мають базуватися на достатньому рівні підготовки майбутнього професіонала-правоохоронця. Практичному навчанню сприяє проведення рольових ігор, в ході яких здійснюється відпрацювання навичок поведінки. Вищезазначені особливості спонукають педагогічний склад до проведення занять - тренінгів в умовах, максимально наближених до реальної обстановки, на тактико-криміналістичному полігоні.

РОЗДІЛ І

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ ТРЕНІНГІВ (РОЛЬОВИХ ІГОР)

Поняття та призначення тренінгів. Тренінг - це запланований процес, призначений надати або поновити знання та навички і перевірити ставлення до проблеми, ідеї, поведінку з метою їхньої зміни чи оновлення.

Значення тренінгу для навчального процесу у навчальних закладах МВС України полягає в тому, що його проведення допомагатиме курсантам уникнути типових помилок, що виникають під час реального несення служби, а саме відсутності узгодженості при підготовці та проведенні слідчих (розшукових) та процесуальних дій; слабкої психологічної підготовки; порушення прав і законних інтересів громадян; допущення надзвичайних подій, пов'язаних зі зброєю.

Проведення тренінгів прищеплює курсантам навички проведення рольових ігор, створює ділові стосунки між курсантами, позитивно впливає на взаємовідносини між викладачами та курсантами. Матеріал, що подається до тренінгу, легко засвоюється та добре запам'ятовується.

Мета і завдання проведення тренінгів. Рольові ігри, що використовуються викладачами під час тренінгів та практичних занять, направлені для відпрацювання вмінь у курсантів в проведенні тактичних прийомів при огляді приміщень, затримання злочинців, правопорушників та в проведенні окремих слідчих дій. Всі практичні заняття, тренінги з Тактико-спеціальної підготовки, Криміналістики охоплюються єдиним замислом і являють собою і певній мірі (з окремими елементами умовностей) фрагменти дій, розслідування кримінального провадження по імітованому кримінальному правопорушенні, злочину.

Методи тренінгів визначені відповідно до мети і завдань, поставлених у методичних рекомендаціях. Під час проведення тренінгів застосовуються методи моделювання ситуації щодо постановки увідних завдань та пошуку варіантів їх вирішення. Формально-логічний метод дозволить класифікувати ситуації, що виникають у нетиповій обстановці під час несення служби працівниками міліції та сприятиме розробці алгоритму дій під час проведення занять з імітацією проведення слідчих (розшукових) та процесуальних дій. Функціональний та спеціально-юридичний метод дозволить використовувати нормативно правові акти, положення, приписи, у тому числі і відомчі, з питань дій працівників міліції в певних умовах.

Методи активного навчання втілюються за допомогою низки більш конкретизованих прийомів роботи викладача – ігрових вправ, практичних завдань, обговорення проблеми в групах та парах та рольових ігор.

Підготовка до проведення тренінгів містить такі дії:

- визначення цілей заняття, що полягають у підвищенні рівня професійної майстерності курсантів;
- розробка тактичного замислу, плану проведення занять, ввідних завдань;
- підготовка викладачів, курсантів, матеріально-технічне забезпечення;
- організація місця та часу для проведення тренінгу.

При визначенні навчальних цілей необхідно враховувати зміст навчальних програм, вимог нормативних актів МВС України, які регламентують діяльність ОВС.

Підготовка та керування ходом проведення тренінгу покладається на ведучого викладача, який призначає осіб, котрі виконуватимуть роль злочинців, працівників ОВС, інших учасників.

Перед початком проведення тренінгів (рольових ігор) необхідно дотримуватися таких правил:

- дотримання принципу групової роботи (наявність більш-менш постійної групи кількістю 15 до 20 осіб);
- використання активних та інтерактивних методів роботи;
- об'єктивація суб'єктивних почуттів, емоцій, думок, знань учасників групи стосовно подій, які відбуваються в групі, планування занять з урахуванням реальної обстановки та завдань;
- послідовні та врівноважені дії в різних умовах;
- розвиток змагання між протилежними сторонами;
- набуття практичних навичок щодо проведення слідчих (розшукових) і процесуальних дій, оперативно-розшукових заходів, надання курсантами першої медичної допомоги;
- прийняття обґрунтованих рішень щодо всіх обставин, які витікають з реальної обстановки яка склалася;
- досягнення взаємодії всіх співробітників під час виконання покладених завдань.

Розробка рольової гри.

При розробці рольової гри викладач може як модифікувати вже існуючу рольову гру (яка пропонується у методичних рекомендаціях), так і розробити сценарій зовсім нової гри.

При розробці нової гри необхідно застосовувати системний підхід, що складається із 9 стадій:

1. Визначення мети (якщо викладач починає заняття без чіткої мети, тоді ані в нього, ані в курсантів не буде чіткого уявлення про бажаний результат).

2. Аналіз першочергового стану (при розробці рольової гри важливими аспектами є:

- перевірка знань курсантів з теми;
- з'ясування їх практичного уявлення щодо пропонованої ситуації;
- знайомство курсантів з поняттями та особливостями «рольової гри»;

➤ з'ясування здатності курсантів застосовувати правила надання зворотного зв'язку та виконувати завдання спостерігачів.

3. Визначення змісту навчання – це визначення змісту рольової гри, який відповідає поставленим завданням.

4. Визначення функції рольової гри. Рольова гра виконує три функції:

➤ по-перше, курсанти можуть використовувати рольову гру для тренування нового виду поведінки;

➤ по-друге, в ході проведення рольової гри курсанти мають можливість практикувати конкретні навички;

➤ по-третє, цей метод дозволяє курсантам аналізувати хід проведення відповідних бесід.

Якщо функція полягає у відпрацюванні певного виду поведінки, тоді оцінка повинна бути спрямована на ті труднощі, з якими учасники зіткнулися під час гри. Якщо ж функція полягає у відпрацюванні нових навичок, тоді увагу при оцінюванні слід приділяти деяким діям гравців.

5. Вибір між структурованою та неструктурованою рольовою грою. Неструктурована гра проводиться на основі вкладу учасників. Перевага її полягає в тому, що курсанти беруть в ній активну участь. Однак, від викладача вимагається великих зусиль, щоб по ходу гри спрямовувати ситуацію і утримувати спонтанні дії курсантів в рамках гри.

У випадку структурованої гри викладач попередньо розробляє ситуацію і ролі. Перевага такого підходу в тому, що викладач може пов'язати рольову гру з поставленими цілями та завданнями. Недоліком цього підходу є той факт, що курсанти можуть вважати ситуацію далекою від реальності.

Приймаючи рішення про те, який вид рольової гри (структуровану чи неструктуровану) слід вибрати, необхідно отримати відповідь на наступні запитання:

➤ мета рольової гри полягає в обробці нових навичок або в аналізі вже набутих;

➤ чи будуть ситуації в рольовій грі знайомі всім курсантам;

➤ чи мають учасники досвід, який вони зможуть застосувати на практиці;

➤ чи володіють курсанти досвідом участі в рольових іграх.

Якщо на всі запитання отримано позитивну відповідь, то можна зробити вибір на користь неструктурованої гри. Але при обранні такого виду слід завжди мати варіант структурованої гри, щоб за необхідністю можна було б швидко переключитись на інший тип гри.

4. Обміркування ситуацій. Ситуація повинна відповідати рівню знань і досвіду курсантів, крім того, вона повинна бути такою, яку курсанти зможуть зіграти.

5. Створення ролей. Опис ролей повинен відповідати також досвіду та знанням курсантів. В загальному, не повинно бути більше 7 ролей для того, щоб гра залишалася керованою як для курсантів, так і для викладача. Ролі повинні відповідати наступним критеріям:

➤ повинні бути впізнаними для курсантів;

- повинні давати учасникам можливість поводити себе реалістично в рамках заданої обстановки;
- в опис ролей не слід включати надто багато інструкцій, щоб курсанти під час гри не заплуталися;
- в кінці опису ситуації слід вказати, яким чином гра повинна розпочатися;
- можна в інструкцію включити варіанти відповідей учасників (наприклад під час імітації проведення обшуку, слідчого експерименту тощо).

6. Розробка завдань для спостерігачів. Виконує такі функції:

- по-перше, вони вимушені уважно слідкувати за грою, і таким чином брати в ній активну участь;
- по-друге, спостерігачі також можуть навчатись практичним навичкам в ході гри, результати спостережень беруться до уваги при виставленні оцінок, вони допомагають викладачеві і курсантам провести аналіз і визначити, чи були виконані поставлені завдання, чи не були допущені помилки;
- по-третє, актори, виходячи із завдань для спостерігачів, знають, які елементи будуть мати значення при оцінюванні.

6. Складання опису. Опис – це той матеріал, який роздається курсантам. В ньому відображуються: загальний опис ситуації (фабула), проблеми, запитання, опис ролей тощо.

7. Підготовка об'єктів, у яких проводитиметься рольова гра (наприклад, при імітації огляду місця події по факту вбивства, на об'єкті необхідно помістити макет трупу, сліди, характерні для даної категорії справ і т.д.).

8. Підготовка техніко-криміналістичних засобів, які застосовуватимуться під час рольової гри.

Хід проведення рольових ігор.

Вступ до рольової гри:

- роз'яснення порядку, послідовності, часу проведення рольової гри та мети проведення, посилення на теорію та навички, що курсанти повинні застосовувати;
- поради щодо дотримання заходів особистої безпеки та використання техніко-криміналістичних засобів;
- викладення інформації щодо критеріїв оцінювання дій курсантів під час тренінгу (рольової гри);
- нагадування підстав та порядку застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів та вогнепальної зброї під час проведення оперативно-розшукових заходів, слідчих (розшукових) та процесуальних дій;
- оголошення ввідної до гри та розподіл учасників (акторів, спостерігачів), можна визначити ролі за бажанням курсантів.

При цьому викладач повинен запросити акторів до себе і надати їм короткі інструкції і листи з описом ролей, надати їм час на підготовку. В цей час спостерігачам пояснюється, на що їм необхідно звернути увагу. Наприклад, можна запропонувати спостерігачам подумки поставити себе на місце акторів. Можна також попросити їх поспостерігати за конкретними методами ведіння бесіди і за їх впливом.

На цьому етапі також роз'яснюється, які правила надання зворотного зв'язку будуть застосовуватися на стадії оцінки після завершення гри. Зворотній зв'язок повинен бути спрямований на поведінку, а не особисто на акторів (наприклад, не коректно робити зауваження: «Ви все заплутали», в цьому випадку доцільніше зробити таке зауваження: «Ви не дали людині розповісти те, що вона хотіла, оскільки весь час перебували її»).

Безпосереднє проведення рольової гри:

Після підготовчих дій викладач запитує, чи завершили підготовку актори і чи не залишилося в них запитань. Далі необхідно вказати акторам та спостерігачам їх місця і почати гру.

Під час рольової гри уважно необхідно уважно слідкувати за її ходом, викладач повинен бути безпосередньо біля ігрового майданчика, щоб актори, за необхідності, змогли звернутися.

Під час виконання вправ обов'язковою є умова щодо професійно-психологічного супроводження курсантів. Тренувальний процес повинен будуватися таким чином, щоб знизити випадки психологічного та фізичного травмування. Використання криміналістично-тактичного полігону дозволяє готувати професіонала «переможця», а не пасивну, затиснуту умовностями «жертву». Саме тому вельми необхідним є сприяння розвитку здібностей у курсантів, підвищенню їх професіоналізму, працездатності, збереженню здоров'я шляхом ефективного формування мобілізаційно-бойової готовності до дій в різноманітних умовах професійної діяльності.

Викладач може втрутитися, коли актор з тієї чи іншої причини не дотримується тих правил, які він повинен виконувати. Важливо втрутитися негайно, оскільки курсант відразу отримує зворотній зв'язок про свою поведінку і має можливість виправити її.

Імітація під час проведення рольових ігор є одним із заходів впливу викладача на хід проведення навчання, формування у курсантів уяви щодо характеру дій в умовах максимально наближених до реальних. Імітація повинна бути рухливою, гнучкою, якою можна управляти. Викладач повинен акцентувати увагу, що під час проведення тренінгів (рольових ігор) курсанти повинні самостійно приймати рішення. Це спонукає аналізувати обставини, що склалися, проявляти ініціативу.

Закінчити гру необхідно чітко і недвозначно, коли витік час. Викладач дає чіткий знак зупинитися, дякує акторам за їх вклад і старання і просить повернутися всіх на свої місця для обговорення ситуації та отримання оцінки.

Аналіз ходу проведення заняття.

Аналіз виконаних практичних вправ має велику навчально-педагогічну дію. Він дозволяє курсантам глибоко осмислити сутність та характер дій, що відбуваються, навчає критично відноситись до своїх дій та усвідомлювати зміст допущених помилок.

Аналіз вправ, виконаних кожним курсантом, проводить викладач. Спираючись на теоретичні положення та практику, викладач може більш

детально розкрити питання щодо дій в умовах, що склалися під час практичного відпрацювання дій курсантами.

Досить важливими під час аналізу ситуаційних завдань є наведення прикладів щодо передового досвіду органів внутрішніх справ. Аналіз доцільно проводити з обов'язковим наданням слова для доповідей учасникам, що брали участь під час виконання практичних завдань та спостерігачам. Не рекомендується аналізувати виконання дій під час практичного відпрацювання навичок, оскільки перевантаження може сприяти втраті головного.

Важливими під час аналізу завдань є ініціативні правильні рішення і дії. Після завершення загального аналізу тренінгу (рольової гри) викладач здійснює підсумок, де звертає увагу на помилки, що найчастіше допускались під час виконання вправ і акцентує увагу на заходах щодо усунення помилок.

Критерії оцінювання кандидатів на посаду рядового та молодшого начальницького складу патрульно-постової служби міліції та для кандидатів на службу ОВС на посаду дільничних інспекторів:

Оцінка *«відмінно»* виставляється курсанту, який вміло застосовує теоретичні знання на практиці, дотримується заходів особистої безпеки, правильно використовує техніко-криміналістичні засоби, здатний здійснювати порівняльний аналіз дій інших курсантів, самостійно робити логічні висновки та узагальнення, вміло ухвалювати рішення. Також оцінюється спостережливість, вміння розподілити увагу, вміння спільно працювати у групі, логічне мислення, аргументування, вербальне та невербальне спілкування, емоційне самоволодіння.

Оцінка *«добре»* виставляється курсанту, який задовольняє вимоги, які висуваються до оцінки *«відмінно»*, але припускається деяких несуттєвих помилок та поодиноких недоліків у послідовності дій.

Оцінка *«задовільно»* виставляється курсанту, який припускається помилок у виконанні дій, виявляє утруднення, непослідовно і невпевнено здійснює дії.

Оцінка *«незадовільно»* виставляється тоді, коли виявлено повне незрозуміння мети заняття і відмова від участі.

Критерії оцінювання курсантів 4 курсів за напрямом «правознавство» під час практичних занять у вигляді тренінгів:

Оцінка *«5»* виставляється курсанту, який вміло застосовує теоретичні знання на практиці, дотримується заходів особистої безпеки, правильно використовує техніко-криміналістичні засоби, здатний здійснювати порівняльний аналіз дій інших курсантів, самостійно робити логічні висновки та узагальнення, вміло ухвалювати рішення. Також оцінюється спостережливість, вміння розподілити увагу, вміння спільно працювати у групі, логічне мислення, аргументування, вербальне та невербальне спілкування, емоційне самоволодіння.

Оцінка *«4»* виставляється курсанту, який задовольняє вимоги, які висуваються до оцінки *«5»*, але припускається деяких несуттєвих помилок та поодиноких недоліків у послідовності дій.

Оцінка «3» виставляється курсанту, який припускається деяких помилок у виконанні дій, виявляє утруднення, не зовсім послідовно і невпевнено здійснює дії, практичні навички та вміння мають поверхневий характер, потребують подальшого напрацювання та закріплення.

Оцінка «2» - практичні навички та вміння сформовані недостатньо, не в повній мірі дотримуються правила особистої безпеки, більшість навчальних завдань виконано не в повному обсязі, багато з виконаних завдань містять істотні помилки, які потребують подальшого усунення.

Оцінка «1» - курсант не готовий до заняття, не знає програмного матеріалу, не дотримується заходів особистої безпеки, з труднощами виконує завдання, допускає змістовні помилки, не володіє відповідними вміннями і навичками, необхідними для розв'язання професійних завдань, виявлено повне нерозуміння мети заняття або відмова від участі.

Оцінка «0» - відсутність на занятті.

РОЗДІЛ II

ПРИЗНАЧЕННЯ ТА БУДОВА КРИМІНАЛІСТИЧНО-ТАКТИЧНОГО ПОЛІГОНУ

Криміналістично-тактичний полігон - призначений для відпрацювання тактики проведення слідчих дій, оперативно-розшукових заходів та інших дій, які проводяться працівниками правоохоронних органів під час виконання оперативно-службової діяльності.

Основна мета використання криміналістично-тактичного полігону:

1. Відпрацювання тактики проведення слідчих дій (огляд місця події, обшук, слідчий експеримент тощо).

2. Відпрацювання тактики проведення оперативно-розшукових заходів по затриманню правопорушників в обмеженому просторі (квартирах, торгових приміщеннях), розвідувального опитування тощо.

Полігон розташований в південно-західній частині території факультету та примикає до господарських приміщень.

В будівлі загальною площею 62 м² створені умови для моделювання широкого кола обставин та ситуацій, які можуть виникати під час службової діяльності працівників органів внутрішніх справ.

Полігон являє собою два окремих приміщення, які поділені на три зони:

- **1 зона** - слугує навчальною аудиторією, в якій курсанти пізнають теоретичну частину, де проводяться практичні заняття та тренінги.

- **2 зона** імітує місце злочину - торговий зал магазину: вітрини, на яких знаходяться муляжі товарів, ваги, сейф, з ознаками злому, сумочка та інші сліди. В торговому залі зімітована крадіжка з проникненням через пролом в стелі.

- **3 зона** імітує місце злочину, яка може використовуватися в якості:

- *житлового приміщення, з ознаками проникнення*, з метою заволодіння чужим майном. Приміщення житлової кімнати: обставлена меблями, особистими речами, слідами, що вказують на ознаки злочинної діяльності.

Обстановка робочого місця дає можливість відпрацювання навичок проведення слідчих дій, а також як гласного так і негласного огляду житлового приміщення, з метою виявлення предметів, документів, що вказують на ознаки злочинної діяльності, розвідувального опитування тощо.

- *житлового приміщення, в якому знаходиться макет трупу*, з ознаками насильницької смерті. Приміщення житлової кімнати: обставлена меблями, особистими речами, слідами (кров, волосся, волокна тканин, недопалки та інші).

Обстановка робочого місця дає можливість відпрацювання навичок виявлення, фіксації та вилучення слідів злочину, безпосередньо слідів крові, слини, волосся, мікрочастин тощо.

Побудова криміналістично-тактичного полігону дозволяє максимально активізувати всіх курсантів під час проведення практичних занять і тренінгів.

Таким чином, доки одна група курсантів проводить тактичні та слідчі дії, інша група – наглядає за їх роботою, виявляє та фіксує недоліки та позитивні моменти, котрі в подальшому під керівництвом викладача в навчальних цілях обговорюються.

Обстановка криміналістично-тактичного полігону може бути стаціонарною (торговий зал магазину, квартира з ознаками крадіжки та інше) або змінною (змінні комплекти предметів, слідів тощо).

Натурні об'єкти, що використовуються на полігоні, в тому числі повно розмірні манекени, імітація крові, дозволили створити обстановку, що максимально наближена до реальної.

Можливості багатофункціонального полігону дозволяють здійснювати нагляд за тактичними навичками учасників слідчих та оперативно-розшукових заходів та оцінювати їх. Одночасно перевіряти емоції учасників та знання норм КПК України, вміння правильності їх застосування.

РОЗДІЛ ІІІ

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНО-ТАКТИЧНОГО ПОЛІГОНУ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

3.1. Порядок проведення рольових ігор, пов'язаних з імітацією проведення огляду місця події

Практика боротьби зі злочинністю показує, що розкриття найбільш небезпечних злочинів (вбивств, грабежів, розбоїв, крадіжок тощо) досягається тільки в умовах якісного проведення слідчого огляду та оперативно-розшукових заходів тактично грамотними працівниками органів внутрішніх справ, які вміло використовують сучасні науково-технічні засоби.

Вказана слідча дія дозволяє слідчому безпосередньо сприймати місце події, об'єкти з метою виявлення слідів злочину та з'ясування обставин події, що мають значення, скласти уявлення про механізм злочину та особу злочинця, висунути слідчі версії та правильно визначити напрямки розслідування. Від своєчасності та якості проведення слідчих оглядів у багатьох випадках залежить успіх в розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень. Тому, для курсантів важливим є відпрацювання та імітація дій щодо огляду місця події, на практичному занятті, в умовах, максимально наближених до реальних.

3.1.1. Дії працівників міліції під час огляду місця події по факту крадіжки у квартирі

Будь-який злочин, у тому числі й крадіжка, являє собою подію, що характеризується сукупністю тільки йому притаманних властивостей і відмінних ознак. Курсантам пропонується імітувати дії працівників міліції під час огляду місця події по факту крадіжки у квартирі.

Місцем проведення такої рольової гри є об'єкт у вигляді квартири, розміщеної на криміналістичному полігоні КФ ДДУВС.

При розробці рольової гри викладач визначає **мету заняття**, якою є відпрацювання практичних навичок щодо планування огляду місця події у приміщенні, порядку проведення, вибору та застосування тактичних прийомів огляду зазначеного виду об'єктів, фіксації ходу та результатів огляду.

Матеріальне забезпечення: інсценоване місце події (з необхідними для такого виду злочинів об'єктами), слідчо-криміналістична валіза, Слід-3 для виявлення слідів пальців рук, бланки протоколу огляду місця події, посібники зі складання процесуальних документів, кримінальний процесуальний кодекс.

З метою аналізу першочергового стану, викладач повинен здійснити перевірку знань курсантів з теми, з'ясувати їх практичне уявлення щодо пропонованої ситуації. Напередодні практичного заняття курсанти готуються до відповіді на наведені вище контрольні питання з теми:

1. Поняття, завдання та процесуальний порядок проведення огляду місця події;

2. Планування та тактичні прийоми огляду місця події.

2. Огляд місця події в приміщенні по факту крадіжок.

Крім того, у зошитах кожен курсант складає план підготовки та проведення огляду місця події у приміщенні, використовуючи наступну фабулу, розроблену викладачем.

Фабула: 10 вересня 2014 року, о 18 год. 30 хв. до Жовтневого РВ звернулась гр-ка Петренко Н.Б., що мешкає за адресою: м. Кривий Ріг, м-н 7-й Зарічний, буд.5, кв.3, яка повідомила про вчинення у її квартирі крадіжки. Згідно заяви Петренко Н.Б., того ж дня о 8 год., коли вона уходила на роботу, то закрила двері квартири, а після повернення о 18 год. побачила, що хоч її житло і було запертим, всередині очевидні зміни в обстановці, а саме:

- з шухляд на підлогу викинуті всі речі;
- двері шафи для одягу відкриті і частина його знаходиться на підлозі;
- відсутні гроші в сумі 300 грн., що зберігалися у валізі під ліжком та у шухлядах столу;
- відсутня шуба жіноча норкова коричневого кольору, що висіла у шафі;
- відсутній відеомагнітофон "Sony", що знаходився на столі.

Для виконання цього завдання та найбільш ефективної підготовки до практичного заняття курсантам доцільно завітати до криміналістично-тактичного полігону й ознайомитися з інсценованим там місцем події, а також з відповідними наочними посібниками.

При складанні плану підготовки та проведення огляду місця події рекомендується відобразити в ньому наступні позиції, що повинні також відображатися під час безпосереднього огляду:

- 1) мета огляду;
- 2) місце та обстановка його проведення;
- 3) час початку та приблизний період проведення огляду;
- 4) склад учасників та задачі кожного;
- 5) матеріально-технічне забезпечення (техніко-криміналістичні, транспортні засоби);
- 6) заходи організаційного характеру, що проводяться до виїзду на місце події;
- 7) заходи, що проводяться після прибуття на місце події та до початку огляду;
- 8) послідовність проведення огляду (звідки почнеться огляд, характер переміщення по місцю події, акцентування уваги на окремі об'єкти тощо), тактичні прийоми огляду.

Для самоперевірки курсантам ще варто відповісти на питання:

1. Хто може бути учасником огляду місця події та як розподіляються між ними права й обов'язки?
2. Які прийоми, методи та техніко-криміналістичні засоби можуть бути застосовані під час огляду місця події?

Перед тим, як проводити тренінг, викладач повинен **підготувати приміщення** для проведення огляду місця події по факту крадіжки. Так, у квартирі, розміщеній на полігоні, викладач повинен забезпечити:

- стіл з висунутими ящиками, у яких перевернуті документи;
- перевернуті стільці, телевізор;
- шафа з наявністю речей, частина з яких розкидана на полу;
- 2 ліжка з перевернутою білизною;
- відро для сміття з розірваним папером та недопалком;
- доріжка слідів ніг, окремі поверхневі та об'ємні сліди ніг людини (для відпрацювання прийомів щодо виявлення, фіксації та вилучення слідів ніг);
- розкидані пляшки, склянки, коробки зі слідами пальців рук (для відпрацювання прийомів щодо виявлення, фіксації та вилучення слідів рук);
- відкрита перевернута валіза із залишками грошових купюр;
- двері зі слідами зламу і зламаній замок для відпрацювання прийомів щодо роботи зі слідами зламу (якщо фабула буде імпровізована);
- інші сліди людини та засобів вчинення злочину;
- слідчо-криміналістична валіза, до якої входить: магнітний пензлик, дактилоскопічні порошки, набір для фото документування (фото лінійка пластикова масштабна, магнітна лінійка, набір наклейок з умовними позначками, набір пластикових та магнітних номерків, набір світлодіодних світильників, набір держателів та підставок для номерків), Інструменти та пристосування (рулетка, лінійка офіцерська, та металева, транспорир, компас, ліхтарик), канцелярські приналежності (блокнот, ручка, олівець клеючий, маркер по склу, ножиці канцелярські, стікери кольорові), комплект пакувального матеріалу (конверти, пакети тощо), печатки одноразові, серветки вологі та спиртові.

На початку заняття викладачем проводиться контрольне опитування та вибірково перевіряється виконання письмового домашнього завдання з обговоренням змісту запропонованих курсантами планів підготовки та проведення огляду місця події. Залежно від рівня розуміння курсантами практичної сторони теми, викладач здійснює **вибір між структурованою та неструктурованою рольовою грою**. Якщо рівень знань курсантів достатньо високий, то викладач може дозволити курсантам імпровізувати при обиранні фабули та ходу проведення рольової гри, постійно контролюючи при цьому правильність прийняття рішень. Тобто, неструктурована гра проводиться на основі активного вкладу учасників.

У випадку структурованої гри викладач пропонує свою фабулу і сам розподіляє ролі (можна використати вищевказану фабулу, щодо якої курсанти склали план проведення огляду місця події).

У подальшому **тренінг** проводиться з використанням інсценованого місця події (на полігоні) у формі рольової гри, на першому етапі якої викладач ще раз нагадує фабулу та із наявних на занятті курсантів формує слідчо-оперативну групу (до якої включаються слідчий, спеціаліст-криміналіст,

оперативні співробітники, дільничний інспектор) та інших учасників. Далі викладач пропонує імітувати дії, які учасники повинні виконувати до виїзду на місце події (черговий приймає заяву від потерпілого, надає інформацію слідчо-оперативній групі, слідчий визначає характер дій, котрі необхідно здійснити до виїзду до місця події тощо). Спостерігачі уважно слухають і роблять позначки.

Після чого викладач пропонує уявити, що СОГ вже на місці події і оголошує додаткову ввідну інформацію щодо обставин вчинення крадіжки, з'ясованих вже після прибуття групи на місце огляду.

***Додаткова ввідна інформація:** Як повідомила Петренко, щоб не гаяти час, всю квартиру вона не оглядала, а одразу звернулась у райвідділ. Згідно її пояснень, коли вона уходила на роботу, винесла перед цим сміття, поставила знову відро на місце до кімнати, потім закрила двері на замок, а ключ сховала під ковдрою, що знаходиться перед дверима квартири. Вона так зробила тому, бо напередодні їй з міста Харкова подзвонив чоловік – Петренко В.П., який перебуває там у відрядженні, та повідомив, що забув вдома ключі, а повернутись, якщо нічого не завадить, планує вдень 10 вересня. Раніше у надзвичайних випадках вона також залишала найменший з дверних ключів під ковдрою і чоловіку це місце відомо. О 18 годині ключ вона знайшла на тому ж місці. Петренко В.П. мабуть з відрядження ще не повернувся, бо вдома його немає.*

Зазначену інформацію слідчий та члени групи повинні врахувати у своїх наступних діях. Надалі слідчий, як керівник СОГ, призначає акторів, які виконуватимуть ролі інших учасників огляду (понятих, свідків-очевидців, злочинця та ін. на власний розсуд), здійснює підготовчі дії вже на місці події (ознайомлюється з обстановкою, з'ясовує характер події, способи проникнення до квартири, визначає послідовність переміщення групи під час огляду, роз'яснює права і обов'язки учасникам та визначає їх функції тощо).

Обравши послідовність пересування під час огляду квартири (в нашому випадку це концентричний метод), слідчий та інші учасники переходять до робочого етапу огляду і демонструють та вголос коментують характер своїх дій, спрямованих на виявлення всіх можливих слідів на місці події та обставин вчинення злочину. Решта курсантів, присутніх на занятті, спостерігають за діями СОГ, здійснюють необхідні нотатки в зошитах, щоб потім використати їх для складання протоколу огляду місця події.

Так, визначений викладачем курсант (слідчий) організовує діяльність групи, а саме власну, а також спеціаліста-криміналіста, оперуповноваженого та дільничного інспектора. Із застосуванням тактичних прийомів здійснює огляд місця події та складає описову частину протоколу огляду.

Спеціаліст-криміналіст здійснює фото-, відео фіксацію (орієнтуючу, обзорну, вузлову та детальну), складає схему приміщення в якому проводиться огляд, допомагає слідчому у виявленні, фіксації та вилученні об'єктів, що мають відношення до події.

Оперативний співробітник демонструє спілкування з учасниками події, отримуючи важливу інформацію, визначає напрямки організації пошукових заходів та дій з переслідування та затримання злочинця по гарячих слідах.

Дільничний інспектор демонструє виявлення очевидців та свідків події, встановлює факти щодо обставин скоєння крадіжки, здійснює поквартирний обхід (імітує), залучає представників громадськості для обстеження району події, обмінюється інформацією з дільничними інспекторами міліції сусідніх ділянок.

Далі дії оперативних працівників та ДІМ виходять за межі криміналістичного полігону, тому курсант, який грає роль слідчого, надає вказівку цим працівникам забезпечити перекриття місць можливої появи особи, що вчинила крадіжку, взяти участь у загороджувальних заходах в районі можливої появи злочинця. В залежності від того, як відбуватиметься хід рольової гри, слідчий може також надати вказівку щодо здійснення перевірок місць концентрації криміногенного контингенту (горищ, підвалів тощо), місць можливої торгівлі краденими речами з метою встановлення викраденого. Після цього курсанти, які виконують ролі оперативного працівника та дільничного інспектора, залишають місце події для виконання вказівок слідчого (імітують ці дії і стають в ряд спостерігачів). Надалі слідчий за телефоном орієнтує всі служби і підрозділи про обставини події і особу злочинця (якщо хтось вкаже прикмети цієї особи).

У цей же час всі інші курсанти спостерігають за діями слідчого, спеціаліста та оперативного працівника (який залишився на місці події), запам'ятовують, аналізують.

При обговоренні обставин вчинення злочину, слідчий повинен висунути версії щодо часу вчинення злочину, особи злочинця, способів безпосереднього проникнення у приміщення.

Так, слідчий повинен зазначити, що є способи, які виключають застосування будь-яких технічних засобів, так званий «безінструментальний» метод (злом входних дверей і їх засувних пристроїв, у тому числі шляхом зруйнування корпусу дверей поштовхом плеча чи ноги, зняття їх з навісних петель). Шляхом огляду дверей слідчий перевіряє цю версію.

Також можуть бути дії, вчинені з застосуванням технічних засобів, що полегшують реалізацію злочинного наміру. До них належать або спеціально виготовлені злочинські інструменти («фомка», «відмички», «крючки» та ін.), або інструменти і знаряддя, призначені для господарсько-побутових потреб (лом, сокира, цвяходер, монтировка, стамеска, пила, дрель, склоріз та ін.). Слідчий оглядає, чи не здійснювалося за допомогою вказаних інструментів: віджимання або згинання ригеля врізного замка та інших засувних пристроїв; висвердлювання пружинного механізму, врізного циліндричного замка; зруйнування стелі, стіни, підлоги; виставлення, вирізання або видавлювання віконного скла, зламування стулок віконної рами, квартирки чи дверей. Слідчий повинен оглянути вказані об'єкти з метою встановлення наявності або відсутності слідів зламу.

Курсант, який грає слідчого, у ході огляду повинен перевірити, чи не вчинювалася крадіжка шляхом вільного доступу. Адже потерпіла повідомила, що ключ вона заховала під ковдрою. Якщо ж слідчій встановлює відсутність слідів злому, то версія буде тільки одна, що злочинець користувався ключем, що належить потерпілій.

При огляді в квартирі необхідно оглянути двері, вікно, стелі, ліжко, стіл, холодильник, підлогу, засувні пристрої, їх розміщення і стан.

Далі слідчий організовує дії щодо виявлення таких слідів:

а) слідів рук, ніг, зубів, губ, слини, інших виділень, губної помади, мікрочастинок одягу і взуття, запахові сліди та ін.;

б) знарядь злочину;

в) слідів, які свідчать про певні навички, звички та інші властивості особи злочинця.

Сліди рук необхідно шукати, керуючись версією про дії злочинця: на засувних пристроях, вікні, шафі, дверях, коробках, пляшках, склі, посуді та інших предметах.

Сліди знарядь злому можуть знаходитися на замку, петлях дверей, накладках та інших частинах вікон і дверей, а також навколо них. З метою виявлення слідів ніг оглядаються припустимі шляхи зникнення злочинців, оглядається доріжка слідів ніг. Особливо уважно оглядаються предмети з явними слідами злочину (відкрита (пошкоджена) шафа, ящики, кришка столу, шкатулки, предмети пакування).

Для організації розшуку і виявлення злочинця звертається увага на пошук і вилучення мікрослідів, залишених злодієм на місці події. Це можуть бути частинки бруду, фарби, крові, волокна рукавичок, одягу та ін. Під час огляду можна імпровізувати (за бажанням викладача та керівника СОГ) виявлення і фіксування негативних обставин, що вказують на можливе інсценування крадіжки.

Курсант, який грає слідчого, може ще висунути версії щодо того, хто здійснив крадіжку, скільки осіб брало участь у реалізації злочинного наміру, їх прикмети; шляхи підходу до місця крадіжки і його залишення; способи винесення речей із квартири тощо.

Далі, після проведення всіх дій і складання протоколу, курсанти переходять до навчальної аудиторії, де зачитується його зміст.

Підводячи підсумки, викладач ще раз зазначає, що огляд є складною та важливою слідчою дією, а зміст протоколу може визначати обґрунтованість та законність прийнятих правоохоронцями рішень.

Наприкінці заняття викладач пропонує окремим курсантам визначити правильність дій слідчого та інших членів СОГ в процесі огляду (роблячи акцент на помилки, якщо вони мали місце). Далі викладач самостійно дає оцінку роботі кожного з членів групи, за необхідності вибірково перевіряє нотатки, зроблені окремими курсантами в своїх зошитах, та підводить підсумки, звертаючи увагу присутніх, що на наступному занятті курсанти

проводитимуть огляду місця події у вигляді магазину, в якому вчинено розкрадання.

3.1.2. Дії працівників міліції під час огляду місця події по факту крадіжки в магазині

Курсантам пропонується імітувати дії працівників міліції під час огляду місця події по факту крадіжки в магазині, вчиненої шляхом пролому в стіні.

Місцем проведення такої рольової гри є об'єкт у вигляді магазину, розміщеної на криміналістично-тактичного полігоні КФ ДДУВС.

При розробці рольової гри викладач визначає **мету заняття**, якою є відпрацювання практичних навичок щодо планування огляду місця події у приміщенні, що належить підприємствам, організаціям, установам, порядку проведення, вибору та застосування тактичних прийомів огляду зазначеного виду об'єктів, фіксації ходу та результатів огляду.

Матеріальне забезпечення: інсценоване місце події (з необхідними для такого виду злочинів об'єктами), слідчо-криміналістична валіза, Слід-3 для виявлення слідів пальців рук, бланки протоколу огляду місця події, посібники зі складання процесуальних документів, кримінальний процесуальний кодекс.

З метою аналізу першочергового стану, викладач повинен здійснити перевірку знань курсантів з теми, з'ясувати їх практичне уявлення щодо пропонованої ситуації. Напередодні практичного заняття курсанти готуються до відповіді на наведені вище контрольні питання з теми:

1. Процесуальний порядок проведення огляду місця події в приміщенні по факту крадіжок.
2. Поняття та способи розкрадання.
3. Способи проникнення в приміщення та характерні для такого виду злочинів сліди.

Крім того, у зошитах кожен курсант складає план підготовки та проведення огляду місця події у магазині, використовуючи наступну фабулу, розроблену викладачем.

Фабула: 10 жовтня 2014 року, о 09 год. 00 хв. до Жовтневого РВ звернулась гр-ка Сідоренко Н.Б., яка повідомила про крадіжку товарних цінностей в магазині «Твій берег», розташованому у м. Кривий Ріг, м-н. 7-й Зарічний, буд.5. Згідно заяви Сідоренко Н.Б., напередодні о 23 год. вона уходила з роботи і закрила двері магазину на два оберти, а зранку, коли вона прийшла на роботу 08 год. 30 хв. побачила, що двері відкриті настіж, а всередині очевидні зміни в обстановці, а саме:

- з полиць частина товару була скинута на підлогу;
- сейф відкритий, а в ньому відсутні гроші зріз;
- біля сейфу на полу наявна металева стружка, замок сейфу має пошкодження у вигляді зрізу ригеля;
- з сейфу на підлогу викинутий папір;
- на стелі є пролом діаметром приблизно 60 см., під яким на підлозі (біля прилавку) грудка каміння, у застиглому цементі об'ємний слід взуття;

- від прилавку в сторону сейфу наявна низка слідів ніг;
- відкрита перевернута валіза із залишками грошових купюр;
- в касі відсутні гроші в сумі 300 грн., що зберігалися у шухлядах прилавку;
- на полу біля прилавку знаходиться жіноча сумка (в якій губна помада, гребінець, документи на ім'я Чижикової М.С.).

Для виконання цього завдання та найбільш ефективної підготовки до практичного заняття курсантам доцільно завітати до криміналістичного полігону й ознайомитися з інсценованим там місцем події, а також з відповідними наочними посібниками.

При підготовці до заняття курсантам рекомендується визначити наступні позиції, що повинні відобразитися під час безпосереднього огляду:

- 1) мета огляду;
- 2) місце та обстановка його проведення;
- 3) час початку та приблизний період проведення огляду;
- 4) склад учасників та задачі кожного;
- 5) матеріально-технічне забезпечення (техніко-криміналістичні, транспортні засоби);
- 6) заходи організаційного характеру, що проводяться до виїзду на місце події;
- 7) заходи, що проводяться після прибуття на місце події та до початку огляду;
- 8) послідовність проведення огляду (звідки почнеться огляд, характер переміщення по місцю події, акцентування уваги на окремі об'єкти тощо), тактичні прийоми огляду.

Перед тим, як проводити тренінг, викладач повинен **підготувати приміщення** для проведення огляду місця події по факту крадіжки. Так, у приміщенні магазину, розміщеного на полігоні, викладач повинен забезпечити:

- прилавок, на якому повинні бути розміщені ваги;
- пролом в стіні діаметром 60 см., під яким груда каміння;
- вітрину з макетами цигарок, шоколадок, гумок тощо;
- полиці з наявним товаром (пляшки із-під спиртних напоїв, коробки соків, напиктів, косметичні засоби, предмети особистої гігієни тощо), частина якого розкинута на полу біля прилавку;
- доріжка слідів ніг, окремі поверхневі сліди ніг людини (для відпрацювання прийомів щодо виявлення, фіксації та вилучення слідів ніг);
- об'ємний слід взуття (застиглий у цементі);
- сейф зі слідами зламу, на якому наявні сліди пальців рук – для відпрацювання прийомів щодо роботи зі слідами зламу;
- відкрита перевернута валіза із залишками грошових купюр;
- двері зі слідами зламу;
- інші сліди людини та засобів вчинення злочину;
- з сейфу на підлогу викинутий папір;

- слідчо-криміналістична валіза, до якої входить: магнітний пензлик, дактилоскопічні порошки, набір для фото документування (фото лінійка пластикова масштабна, магнітна лінійка, набір наклейок з умовними позначками, набір пластикових та магнітних номерків, набір світодіодних світильників, набір держателів та підставок для номерків), Інструменти та пристосування (рулетка, лінійка офіцерська, та металева, транспортир, компас, ліхтарик), канцелярські приналежності (блокнот, ручка, олівець клеючий, маркер по склу, ножиці канцелярські, стікери кольорові), комплект пакувального матеріалу (конверти, пакети тощо), печатки одноразові, серветки вологі та спиртові.

На початку заняття викладачем проводиться контрольне опитування та вибірково перевіряється виконання письмового домашнього завдання з обговоренням змісту запропонованих курсантами планів підготовки та проведення огляду місця події. Залежно від рівня розуміння курсантами практичної сторони теми, викладач здійснює **вибір між структурованою та неструктурованою рольовою грою**.

У випадку структурованої гри викладач пропонує свою фабулу і сам розподіляє ролі (можна використати вищевказану фабулу, щодо якої курсанти склали план проведення огляду місця події).

У подальшому **тренінг** проводиться з використанням інсценованого місця події (на полігоні) у формі рольової гри, на першому етапі якої викладач ще раз нагадує фабулу та із наявних на занятті курсантів формує слідчо-оперативну групу та призначає інших учасників. Далі викладач пропонує імітувати дії, які учасники повинні виконувати до виїзду на місце події (черговий приймає заяву від заявника, надає інформацію слідчо-оперативній групі, слідчий визначає характер дій, котрі необхідно здійснити до виїзду до місця події тощо). Спостерігачі уважно слухають і роблять позначки.

Після чого викладач пропонує уявити, що СОГ вже на місці події і оголошує додаткову ввідну інформацію щодо обставин вчинення крадіжки, з'ясованих вже після прибуття групи на місце огляду.

Додаткова ввідна інформація: Як повідомила Сідоренко Н.Б., напередодні до магазину заходили два чоловіка, один високого зросту, з довгим білявим пофарбованим волоссям, худорлявої будови тіла, на вік приблизно 45 років, другий середнього зросту, волосся чорняве довге, коренастої будови тіла, на вигляд років 40. Вони все запитували у Сідоренко Н.Б., коли вона уходить з роботи, чи оснащено приміщення магазину сигналізацією, о котрій годині вона приходить на роботу. Вона запитала їх, чому вони цікавляться, на що один з них відповів, що має намір запросити її на побачення. Вели себе ці особи підозріло, тому, коли вони вийшли з магазину, вона виглянула у вікно, та побачила, що вони сіли у автомобіль марки «Opel», держ. № 00–163 АК червоного кольору та поїхали у напрямку 44 кварталу. Цей факту спостерігала також її подруга Гривко Ж.С., яка зайшла до магазину по хліб.

Жіноча сумка, що лежала на полу біля прилавку, в якій губна помада, гребінець, документи на ім'я Чижикової М.С., не належить продавцю і раніше їй не було.

Валіза, з якої зникли гроші (19 тисяч гривень), раніше знаходилася у сейфі, в ній зберігалася 20 тисяч гривень купюрами по 20 грн.

Зазначену інформацію слідчий та члени групи повинні врахувати у своїх наступних організаційних діях. Надалі слідчий, як керівник СОГ, призначає акторів, які виконуватимуть ролі інших необхідних учасників огляду (понятих, свідків-очевидців, злочинця та ін. на власний розсуд), здійснює підготовчі дії вже на місці події (ознайомлюється з обстановкою, з'ясовує характер події, спосіб проникнення до магазину та спосіб зникнення з місця події, визначає послідовність переміщення групи під час огляду, роз'яснює права і обов'язки учасникам та визначає їх функції тощо).

Обравши послідовність пересування під час огляду магазину (в нашому випадку можна починати від місця пролomu, або від дверей), слідчий та інші учасники переходять до робочого етапу огляду і демонструють та вголос коментують характер своїх дій, спрямованих на виявлення всіх можливих слідів на місці події та обставин вчинення злочину. Решта курсантів, присутніх на занятті, спостерігають за діями СОГ, здійснюють необхідні нотатки в зошитах, щоб потім використати їх для складання протоколу огляду місця події.

Так, визначений викладачем курсант (слідчий) організовує діяльність групи, а саме власну, а також спеціаліста-криміналіста, оперуповноваженого та дільничного інспектора. Із застосуванням тактичних прийомів здійснює огляд місця події та складає описову частину протоколу огляду.

Спеціаліст-криміналіст здійснює фото-, відео фіксацію (орієнтуючу, обзорну, вузлову та детальну), складає схему приміщення в якому проводиться огляд, допомагає слідчому у виявленні, фіксації та вилученні об'єктів, що мають відношення до події.

Оперативний співробітник та дільничний інспектор демонструють спілкування з учасниками події, отримуючи важливу інформацію, визначають напрямки організації пошукових заходів та дій з переслідування та затримання злочинця по гарячих слідах. Викладач повинен звернути увагу на правильності організації цих заходів, виходячи з додаткової фабули, де мова йдеться про можливість висунення низки версій про злочинців, спосіб вчинення та зникнення з місця події тощо. Викладач повинен звернути увагу, чи надав значення хтось із учасників щодо факту присутності жіночої сумки невідомого походження.

Викладач або безпосередньо слідчий може імпровізувати появу якихось додаткових фактів, наприклад, з'явився свідок-очевидець, який спостерігав, як двоє невідомих вночі залізли на кришу магазину з монтировкой і сокирою та щось там виламували. Або Сідоренко Н.Б. згадала, що раніше бачила двох чоловіків, які показали їй підозрілими, в районі центрального ринку, де вони

продавали побутову техніку. Або взагалі свідок-очевидець вказав, що знає, хто ці чоловіки та де мешкають та ін.

Далі дії оперативних працівників та ДІМ виходять за межі криміналістичного полігону, тому курсант, який грає роль слідчого, надає вказівку цим працівникам забезпечити перекриття місць можливої появи злочинців, взяти участь у загороджувальних заходах в районі можливої появи злочинця, в залежності від того, як відбуватиметься хід рольової гри. Після цього курсанти, які виконують ролі оперативного працівника та дільничного інспектора, залишають місце події для виконання вказівок слідчого (імітують ці дії і стають в ряд спостерігачів). Надалі слідчий за телефоном орієнтує всі служби і підрозділи про обставини події і особу злочинця (якщо хтось вкаже прикмети цієї особи).

У цей же час всі інші курсанти спостерігають за діями слідчого, спеціаліста та оперативного працівника (який залишився на місці події), запам'ятовують, аналізують.

Викладач повинен контролювати ситуацію, щоб при встановленні обставин щодо механізму вчинення злочину (часу, дій злочинців на місці події, способу проникнення та зникнення з приміщення магазину тощо), слідчий оволодівав навичками співставлення модельованої події з реальною картиною місця події, проводив аналіз ознак знищення слідів та підкидання (створення) тих, що не мають відношення для справи, з метою заплутати слідство.

Для цього необхідно ретельно оглянути місце пролому в стелі, висунути версію, яким чином і за допомогою яких інструментів здійснювалися дії злочинців (лом, сокира, монтировка, дрель тощо). Слідчий оглядає, чи не здійснювалося віджимання або згинання ригеля врізного замка та інших засувних пристроїв на дверях та сейфі, висвердлювання пружинного механізму, чи не відбувалося виставлення, вирізання або видавлювання віконного скла, зламування стулок віконної рами, кватирки чи дверей.

Викладач повинен звернути увагу на правильності виявлення, фіксації та вилучення слідів на місці події (розбитих пляшок, слідів крові на об'єктах, слідів рук на сейфі, вітрині, полицях, дверях, доріжки слідів ніг та окремих слідів взуття, слідів зламу на сейфі, дверях, каміння, що знаходиться під проломом у стелі тощо). Для цього використовується весь арсенал техніко-криміналістичних засобів, які знаходяться у слідчо-експертній валізі (дактилоскопічні порошки, пензлики, лупи, дактоплівки для виявлення і вилучення слідів пальців рук; гіпс, полімерні пасти, шпагат, каркас, арматура, бірки для фіксації та вилучення слідів ніг; пластилін, зліпочні пасти для вилучення слідів знаряддя зламу; ватні тампони, пробірки для вилучення слідів крові тощо).

Слідчий повинен оглянути вказані об'єкти та описати у протоколі огляду місця події за такими правилами:

- місцезнаходження слідів та час їх виявлення;
- вид та стан поверхні, на якій виявлено слід;
- вид слідів (об'ємні, поверхневі);

- кількість слідів, їх розташування відносно один до одного, ширина, глибина;
- колір сліду;
- способи виявлення, фіксації та вилучення, пакування.

Для організації розшуку і виявлення злочинця звертається увага на пошук і вилучення мікрослідів, залишених злодієм на місці події. Це можуть бути частинки бруду, фарби, крові, волокна рукавичок, одягу та ін. Під час огляду можна імпровізувати (за бажанням викладача та керівника СОГ) виявлення і фіксування негативних обставин, що вказують на можливе інсценування крадіжки.

Курсант, який грає слідчого, може ще висунути версії щодо того, хто здійснив крадіжку, скільки осіб брало участь у реалізації злочинного наміру, їх прикмети; шляхи підходу до місця крадіжки і його залишення; способи винесення викраденого тощо. Враховуючи те, що допустимою є версія (згідно фабули), що злочинці були на автомобілі Део червоного кольору, можна групі вийти за межі приміщення магазину і оглянути прилеглу територію, виявити сліди транспортних засобів, здійснити орієнтуючу, оглядову, вузлову та детальну фотозйомку.

Далі, після проведення всіх дій і складання протоколу, курсанти переходять до навчальної аудиторії, де зачитується його зміст.

Підводячи підсумки, викладач ще раз зазначає, що огляд є складною та важливою слідчою дією, а зміст протоколу може визначати обґрунтованість та законність прийнятих правоохоронцями рішень.

Наприкінці заняття викладач пропонує окремим курсантам визначити правильність дій слідчого та інших членів СОГ в процесі огляду (роблячи акцент на помилки, якщо вони мали місце). Далі викладач самостійно дає оцінку роботі кожного з членів групи, за необхідності вибірково перевіряє нотатки, зроблені окремими курсантами в своїх зошитах, та підводить підсумки, звертаючи увагу присутніх, що на наступному занятті огляд місця події буде продовжено, починаючи з огляду трупу.

3.1.3. Дії працівників міліції під час огляду місця події по факту вбивства

Вбивство є злочином проти життя особи і являє собою умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині.

Найважливішим завданням оперативно-розшукових та слідчих органів є швидке розкриття такого злочину, встановлення причин і умов, що сприяють його вчиненню та об'єктивне, всебічне розслідування. Складність розслідування вбивств зумовлена відсутністю, як правило, свідків, великою кількістю версій розслідування, характером речових доказів, а у деяких випадках інсценуванням обставин події злочину. Ось чому відпрацювання практичних навичок огляду місця події з наявністю трупу є важливим для майбутніх правоохоронців. Пропонується рольова гра «Огляд місця події по факту вчинення вбивства».

Місцем проведення такої рольової гри є об'єкт у вигляді квартири, розміщеної у криміналістичному полігоні КФ ДДУВС.

При розробці рольової гри викладач визначає **мету заняття**, якою є відпрацювання практичних навичок проведення огляду місця вбивства, зовнішнього огляду трупа, вибору та застосування тактичних прийомів огляду об'єкту зазначеного виду; навчання курсантів криміналістичному і процесуальному оформленню отриманої доказової інформації – складанню протоколу огляду місця події та додатків до нього.

Матеріальне забезпечення: інсценоване місце події (з необхідними для такого виду злочинів об'єктами, макетом трупу), слідчо-криміналістична валіза, бланки протоколу огляду місця події, посібники зі складання процесуальних документів, кримінальний процесуальний кодекс.

Перед тим, як проводити тренінг за пропонованою викладачем фавбулою, необхідно **підготувати приміщення** для проведення огляду місця події по факту вбивства. Так, у квартирі, розміщеній на полігоні, викладач повинен забезпечити:

- перевернуті стільці, телевізор;
- макет трупу зі слідами бурого кольору;
- ковдра, просочена речовиною бурого кольору;
- шафа з наявністю речей, частина з яких розкидана на полу;
- 2 ліжка з перевернутою білизною;
- відро для сміття з недопалками;
- доріжка слідів ніг, окремі поверхневі та об'ємні сліди ніг людини (для відпрацювання прийомів щодо виявлення, фіксації та вилучення слідів ніг);
- розкидані пляшки, склянки, коробки зі слідами пальців рук (для відпрацювання прийомів щодо виявлення, фіксації та вилучення слідів рук);
- сумка спортивна;
- три конверти на ім'я Будько Л.А. від Суздальцева К.І., конверт без листа зі зворотною адресою: «Солонянський р-н, с. Наталіївка, Охрименко»;
- фотографія стороннього чоловіка на тумбочці;
- газета;
- відривний календар;
- стіл, покритий скатертиною, на якій красним намальовані слова: «Смерть особам нетрадиційної орієнтації»;
- відкритий флакон губної помади красного кольору;
- аркуш, на якому намальована свастика й зроблені написи з погрозами;
- подушка в наволочці білого кольору, на якій виконаний напис красним кольором: «Стид, голубий, фашизм, убити»;
- електрична праска;
- зброя злочину, в залежності, який спосіб вбивства обере для наглядного прикладу викладач: макет ножа, зброя, гільзи, пулі, сокира тощо);
- інші сліди людини та засобів вчинення злочину (речовина, схожа на мозкову, розбризкана кров, недопалки за слідами помади, волосся, нігті, шматки шкіри, клаптики тканини, сліди пострілу і т.д. за бажанням викладача);

- об'єкт зі слідами пострілу;
- слідчо-криміналістична валіза, до якої входить: магнітний пензлик, дактилоскопічні порошки, набір для фото документування (фото лінійка пластикова масштабна, магнітна лінійка, набір наклейок з умовними позначками, набір пластикових та магнітних номерків, набір світлодіодних світильників, набір держателів та підставок для номерків), Інструменти та пристосування (рулетка, лінійка офіцерська, та металева, транспорир, компас, ліхтарик), канцелярські приналежності (блокнот, ручка, олівець клеючий, маркер по склу, ножиці канцелярські, стікери кольорові), комплект пакувального матеріалу (конверти, пакети тощо), печатки одноразові, серветки вологі та спиртові.

З метою аналізу першочергового стану, викладач повинен здійснити перевірку знань курсантів з теми, з'ясувати їх практичне уявлення щодо ситуації. Напередодні практичного заняття курсанти готуються до відповіді на наведені вище контрольні питання з теми:

1. Особливості зовнішнього огляду трупу на місці події.
2. Фіксація ходу і результатів огляду місця події.
3. Допоміжні способи фіксації та додатки до протоколу огляду.

Крім того, у зошитах кожен курсант складає план підготовки та проведення огляду місця події та трупу у приміщенні, використовуючи наступну фабулу.

Фабула: 10 жовтня мешканці м-на 7-й Зарічний у м. Кривий Ріг Дніпропетровської області звернули увагу на дивне поведження родини Будько з квартири №53 одноповерхового дому барачного типу. Сусіди знали, що Марія Петрівна Бודько, яка завідувала нічним клубом, 5 жовтня виїхала у відрядження. У квартирі залишився її чоловік Бодько Людвіг Арістархович, якого кілька днів ніхто не бачив.

Заглянувши у вікно, сусіди побачили закритий постілкою труп Людвіга. Про те, що трапалося, повідомили в Жовтневий РВ. Прибула на місце події оперативна група встановила, що квартира №53 розташована на першому поверсі одноповерхового будинку; на площадку виходять двері ще трьох квартир - 51, 52, 54. Біля вхідних дверей квартири №53 наявна поштова скринька, у ній виявили газету за 10 жовтня. Двері в квартиру були закриті на врізний замок; ушкодження на замку і дверях відсутні. Відкривши двері та ввійшовши в квартиру, учасники огляду відчували гнильний запах.

Квартира складалася з коридору та кімнати, посередині якої на підлозі знаходився труп Бодько Людвіга, накритий постілкою. Труп лежав на животі, обличчя звернене вліво, права щока знаходилася на підлозі; руки зв'язані за спиною електричним шнуром; руки одягнені у тканині рукавички, які забруднені засохлою речовиною бурого кольору, схожою на кров; ноги розведені в сторони на відстань 45 см; одягнений в спец. одяг, який просочений речовиною бурого кольору в області грудної клітини та жіночі чоботи. Ковдра під трупом також була просочена речовиною бурого кольору; у тім'яно-потиличній частині голови ліворуч була рана, проникаюча до кісток черепа, розміром 6х3,5

см; голова роздута гнильними процесами, волосся на голові коротке, сиве, забруднене бурю речовиною (пательки з рота); язик різко збільшений в розмірах та виступав з рота, на передній поверхні шиї наявна странгуляційна борозда.

Праворуч від входу у кімнату на ліжку малася спортивна сумка «Адідас», у якій виявлені три конверти з листами на ім'я Будько Л.А. від Суздальцева К.І., конверт без листа зі зворотною адресою: «Солонянський р-н, с. Наталіївка, Охрименко». На тумбочці знаходилася фотографія чоловіка, тут же лежала газета за 10 жовтня. На стіні висів відривний календар, перший листок - за 10 жовтня.

Біля стіни, що напроти вікна, знаходився стіл, покритий скатертиною, на якій красним намальовані слова: «Смерть особам нетрадиційної орієнтації»; там же стояв відкритий флакон губної помади. На столі лежав аркуш, на якому намальована свастика й зроблені написи з погрозами членам родини. Двері з кімнати до коридору відкриті. На ліжку в головах знаходилася подушка в наволочці білого кольору, на якій виявили написи, виконані красним кольором: «Стид, голубий, фашизм, убити».

На столі також знайшли електричну праску, шнур якої був відсутній, а в місці його кріплення наявні обривки проводу. На ліжку виявили частки засохлої речовини, схожу на мозкову.

На початку заняття викладачем проводиться контрольне опитування, в наслідок якого викладач приймає рішення щодо структурованої чи неструктурованої гри. Надалі відбувається ознайомлення з планами проведення огляду, котрі зачитуються та обговорюються. Звертається увага на висунення всіх можливих та реальних версій за фактами вбивства; за необхідності їх коло розширюється та корегується викладачем. Ці позиції необхідно враховувати для більш ефективного проведення оглядових дій. Також викладач робить акцент на правильному виділенні та формулюванні в плані обставин, що підлягають встановленню під час огляду.

У подальшому тренінг проводиться з використанням інсценованого місця події (в квартирі криміналістичного полігону) у формі рольової гри, на наступному етапі якої викладач із наявних на занятті курсантів формує слідчо-оперативну групу з числа слідчого, експерта-криміналіста, двох оперативних працівників та дільничного інспектора міліції, завданням котрої є проведення зовнішнього огляду трупу на місці події.

Надалі слідчий, як керівник СОГ та її члени демонструють і вголос коментують характер своїх дій, спрямованих на виявлення всіх можливих слідів на місці події та обставин вчинення злочину. Решта курсантів, присутні на занятті, спостерігають за діями СОГ, роблять необхідні нотатки в зошитах для практичних занять, щоб потім використати їх для складання протоколу огляду місця події.

Особливості огляду місця події впливають із того, який спосіб вбивства імпровізуватиме група (застосування вогнепальної зброї, холодної зброї, удушення зашморгом, попереднє отруєння тощо). Важливими є також пошук і

огляд слідів та речових доказів. Характер вбивства орієнтує слідчого на пошук слідів, характерних для застосування тих чи інших знарядь і засобів вчинення злочину. Так, якщо викладач із групою обере імпровізацію вбивства із застосуванням вогнепальної зброї, слідами її застосування можуть бути гільзи, стріляні кулі, пістолет, а також сліди крові, волосся, нігті, шматки шкіри, інші сліди опору та сліди нашарування.

У випадках, коли наявні ознаки отруєння, на місці події необхідно вилучити посуд із залишками харчів, лікарські препарати (порошки, пляшки з ліками), виділення потерпілого.

При удавленні зашморгом особливу увагу слід зосередити на матеріалі зашморгу, його формі, способі в'язання, бо це часто пов'язано з фаховими навиками особи, яка вчинила злочин, і може вказати на певне коло осіб, які могли бути причетними до події.

Викладач повинен звернути увагу, щоб курсант, який грає роль слідчого, призначив із числа курсантів ще й судово-медичного експерта, який виконуватиме в огляді трупа функції фахівця. Гра повинна відбуватися таким чином, щоб дії судово-медичного експерта і слідчого були узгоджені при на огляді трупа. При огляді трупа повинні зазначатися: а) поза та його розташування відносно інших орієнтирів; б) загальні дані (зріст, вік, стать, будова тіла, колір шкіри, особливі прикмети тощо); в) одяг (його стан, ознаки, наявність слідів впливу знаряддя вбивства); г) ушкодження, що є на тілі (розмір, форма, місце розташування).

Далі слідчий та судово-медичний експерт імітують огляд ложа трупа. Можна в ході цієї дії (за бажанням) начебто виявити документи, предмети, загублені злочинцем, знаряддя вбивства та інші сліди, що мають значення для з'ясування характеру вчиненого злочину. При цьому курсант, який виконує роль спеціаліста-криміналіста, здійснює фото-, відео фіксацію цих слідів та місця події в цілому, складає схему приміщення, в якому проводиться огляд, допомагає слідчому у виявленні, фіксації та вилученні об'єктів, що мають відношення до події.

У процесі огляду місця події, слідчий, у ході моделювання картини злочину, може виявити негативні обставини - такі, що суперечать даним про природний розвиток подій.

При огляді місця події важливо встановити, чи не міг загиблий сам собі нанести поранення, зав'язати зашморг (останнє може вказати на фахові навик), чи мають місце сліди боротьби або опору, що знайшли відображення як на трупі, так і в обстановці події (розбиті меблі, сліди крові на предметах обстановки). У разі застосування вогнепальної зброї важливо встановити дистанцію, з якої був зроблений постріл, виявити на пістолеті сліди пальців руки, що належать потерпілому або іншій особі

Одночасно з діями слідчого та фахівців щодо огляду місця події, оперативний співробітник спілкується з учасниками події, отримуючи важливу інформацію, за дорученням слідчого визначає напрямки організації пошукових заходів та дій з переслідування та затримання злочинця по гарячих слідах.

Дільничний інспектор в цей час виявляє очевидців та свідків події, встановлює факти щодо обставин скоєння крадіжки, здійснює поквартирний обхід (імітує), залучає представників громадськості для обстеження району події, обмінюється інформацією з дільничними інспекторами міліції сусідніх ділянок (по телефону).

Далі курсант, який грає роль слідчого, надає вказівку оперативним працівникам забезпечити переслідування злочинця «по гарячих слідах», з використанням службово-розшукового собаки, перекриття місць можливої появи особи, що вчинила вбивство, взяти участь у загороджувальних заходах в районі можливої появи злочинця. В залежності від того, як відбуватиметься хід рольової гри, слідчий може також надати вказівку щодо організації спостереження на вокзалах, пристанях, улаштування засідок тощо. Після цього курсанти, які виконують ролі оперативного працівника, залишають місце події для виконання вказівок слідчого (імітують ці дії). Надалі слідчий за телефоном орієнтує всі служби і підрозділи про обставини події і особу злочинця (якщо хтось вкаже прикмети цієї особи).

Після закінчення огляду місця події курсанти на окремому аркуші формату А4 виготовляють схему квартири у криміналістичному полігоні з відображенням на ній всіх елементів обстановки, в том числі манекену («труп»). За необхідності, на схемі використовуються умовні позначки. Зазначений документ оформляється як додаток до протоколу огляду під назвою «Схема квартири до протоколу від «__» _____ 2013 р.».

Наприкінці заняття викладач пропонує окремим курсантам визначити правильність дій слідчого та інших членів СОГ в процесі огляду (акцентуючи увагу на помилки, якщо вони мали місце). Далі викладач самостійно дає оцінку роботі кожного з членів групи, за необхідності вибірково перевіряє нотатки, зроблені окремими курсантами в своїх зошитах, й схеми та підводить підсумки.

3.2. Порядок проведення рольової гри «Слідчий експеримент»

Курсантам пропонується імітувати дії працівників міліції під час проведення слідчого експерименту.

Місцем проведення такої рольової гри є криміналістичний полігон КФ ДДУВС.

При розробці рольової гри викладач визначає **мету заняття**, якою є закріплення теоретичних знань курсантів з процесуальних та тактичних правил проведення слідчого експерименту, вироблення практичних навичок підготовки та проведення цієї слідчої дії.

Матеріальне забезпечення: реконструйоване місце проведення слідчого експерименту (з урахуванням умов фабули), бланки протоколу слідчого експерименту, навчально-методичні посібники, кримінальний процесуальний кодекс.

З метою аналізу першочергового стану, викладач повинен здійснити перевірку знань курсантів з теми, з'ясувати їх практичне уявлення щодо пропонованої ситуації.

Напередодні заняття курсанти готуються до відповіді на наведені вище контрольні питання з теми:

1. Слідчий експеримент, його різновидності, умови та тактика проведення.
2. Фіксація слідчого експерименту та оцінка його результатів.
3. Особливості взаємодії слідчого з особами, які приймають участь в проведенні цієї слідчої дії.

Крім того, у зошитах кожен курсант складає план підготовки та проведення слідчого експерименту, використовуючи наступну фабулу, розроблену викладачем.

Фабула: В ході розслідування кримінального провадження за фактом вчинення крадіжки з магазину «Твій берег», свідок Петров І.І. на допиті повідомив, що 10 жовтня 2013 р., о 07 год. 00 хв. ранку (день та час учинення розслідуваної крадіжки) він йшов з нічної зміни додому і, проходивши мимо воріт, які вели у двір будинку № 5., побачив крізь них, як із приміщення магазину «Твій берег», розташованого у м. Кривий Ріг, м-н. 7-й Зарічний, буд. №5, вийшли два чоловіка з валізою, вони сварилися, той, який більш зрілого віку, кричав іншому: «Давай швидше, а то скоро сюди хтось прийде», після чого вони сіли у автомобіль марки «Opel», держ. № 00–163 АК червоного кольору і від'їхали у невідомому напрямку. Під час допиту Петров І.І. пояснив, що відстань між воротами, звідки він спостерігав подію, та місцем знаходження цих чоловіків становила близько 120 м та впевнено заявив, що в змозі розгледіти будь-які речі на зазначеній відстані та почути гучні звуки та викрики. Слідчий взяв під сумнів можливість візуального сприйняття Петрова І.І. примет зовнішності людини та номера автомобіля та можливість чути за вказаних умов. Завдяки вжитим оперативно-розшуковим заходам було затримано Григор'єва О.Д., котрий за ознаками зовнішності виявився схожим з тим чоловіком, якого описав свідок Сидоренко П.С. та ще й мав власний автомобіль марки «Opel», держ. № 00–163 АК. Слідчий вирішив провести слідчий експеримент направлений на встановлення можливості чути та бачити за певних умов.

При підготовці до заняття курсантам рекомендується визначити наступні позиції плану проведення слідчого експерименту:

- 1) мета та очікуваний результат від проведення слідчої дії;
- 2) місце та обстановка його проведення (реконструкція);
- 3) час початку та приблизний період проведення експерименту;
- 4) склад учасників та задачі кожного;
- 5) матеріально-технічне забезпечення, включаючи макети предметів;
- 6) заходи організаційного характеру та визначення змісту дослідних дій та їх послідовності.

Перед тим, як проводити тренінг, викладач повинен **підготувати приміщення** для проведення слідчого експерименту.

Обстановка та використання муляжів залежить від фабули (можна фабулу вигадати і іншу) та задач, які ставляться до проведення слідчої дії.

На початку заняття викладачем проводиться контрольне опитування та вибірково перевіряється виконання письмового домашнього завдання з обговоренням змісту запропонованих курсантами планів підготовки та проведення слідчого експерименту.

В ході заняття курсанти засвоюють слідчу дію, що поєднує у собі по суті два великих етапи (стадії): підготовчий і здійснення дослідних дій.

Викладач звертає увагу курсантів, що завданнями слідчого експерименту можуть бути наступні:

- встановлення можливості сприймати будь-який факт або явище (можливість бачити та чути злочинця з великої відстані);
- встановлення можливості здійснення яких-небудь дій, у тому числі за певний проміжок часу (можливості проникнення в приміщення певним способом);
- встановлення механізму злочину;
- для встановлення спеціальних та професійних навичок особи;
- для встановлення можливості існування якого-небудь явища (можливості самовозгорання речовини за певних умов).

У подальшому **тренінг** проводиться з використанням реконструйованого місця проведення слідчого експерименту (на полігоні) у формі рольової гри, на першому етапі якої викладач ще раз нагадує фабулу та пропонує курсантам імітувати дії, які учасники експерименту повинні виконати на підготовчій стадії. Так, слідчий:

- наближає обстановку до умов, максимально наближених до реальних (використання макетів, схожих предметів, підбір схожих звукових умов тощо);

- обирає учасників слідчого експерименту, роз'яснює їм права та обов'язки, проводить їх інструктаж про зміст дослідів та дій, які повинні виконатись;

- забезпечує охорону міста, де відбудуватиметься слідчий експеримент;

- приймає заходи забезпечення безпеки учасників слідчого експерименту.

На початок експерименту визначається місце кожного з учасників, проводиться фотографування чи фіксація обстановки іншим чином. Спостерігачі уважно слухають і роблять позначки.

Обравши послідовність виконання дослідних дій, слідчий та інші учасники переходять до безпосереднього їх проведення та вголос коментують характер своїх дій.

Так, якщо курсант, який грає роль слідчого поставив мету перевірити можливість бачити та чути злочинців з такої відстані, як вказано у фабулі, то учасники розподіляються на дві групи. Одна з груп (особа, чії показання перевіряються, поняті, слідчий) залишається в приміщенні полігону, а інша (статисти, оперативні працівники, поняті) виходить за межі полігону на необхідну відстань (вказується у фабулі). Після цього статистам пропонується відійти на цю відстань і вголос сказати голосно якісь фрази, пройтися. Особа, чії показання перевіряються повинна пояснити, що саме казали статисти і

описати їх зовнішній вигляд. Обов'язковою умовою є проведення дослідних дій декілька разів.

Згідно до пропонованої фабули можна перевірити можливість проникнення в приміщення певним способом (пролому, підбору ключа, проникнення через кватирку вікна тощо). Так, особам пропонується продемонструвати, як вони проникли до приміщення, як вийшли з нього, використовуючи при цьому аналогічні предмети, що застосовувалися ними. Якщо особа повідомляє, що може без пошкоджень відкрити будь-які двері, то проводиться слідчий експеримент по встановленню наявності або відсутності у конкретної особи певних професійних вмінь та навичок.

Викладач може запропонувати курсантам провести слідчий експеримент і за фабулою, що вище вже зазначалася по факту вбивства, наприклад, для встановлення механізму вчинення злочину, з'ясування характеру та послідовності нанесення тілесних ушкоджень злочинцем.

Особі пропонується продемонструвати та прокоментувати характер своїх дій, використовуючи макет людини. При цьому обов'язковою тактичною умовою є вибір того самого темпу проведення дослідів, що схожий з темпом справжньої події, а також неодноразовість повторення дослідних дій. При цьому, проведення такого виду експерименту допускається тільки, якщо за фабулою далі буде встановлена особа, яка вчинила вбивство громадянина Будько Л.А. і ця особа добровільно бажає продемонструвати свої дії під час вчинення злочину.

Якщо робити прив'язку саме до пропонованої фабули, то імітований злочинець повинен покласти макет трупу на живіт, а його обличчя таким чином, щоб права щока знаходилася на підлозі. Далі імітований злочинець демонструє, як він зв'язував руки за спиною електричним шнуром (до речі у такий спосіб можна також перевірити професійні навички особи, наприклад, специфічний спосіб зав'язування вузлів може свідчити про приналежність до якогось фаху), далі необхідно звернути увагу, як злочинець продемонструє розташування тіла трупу (ніг, які були розведені в сторони на відстань 45 см., рук тощо).

Оскільки, згідно фабули, одяг на трупі був просочений речовиною бурого кольору в області грудної клітини, можна допустити, що були нанесені тілесні ушкодження гострим предметом в цю область. Імітованому злочинцю пропонується за допомогою макету відповідної зброї продемонструвати свої дії щодо послідовності, інтенсивності та області нанесення тілесних ушкоджень.

Згідно фабули у тім'яно-потиличній частині голови ліворуч була рана, проникаюча до кісток черепа, розміром 6х3,5 см, язик різко збільшений в розмірах та виступав з рота, на передній поверхні шиї наявна странгуляційна борозна. Припустимо, що удар злочинець наніс праскою, виявленою на місці події, та задушив шнуром від неї. Особа, яка грає роль злочинця, повинна продемонструвати, яким чином вона наносила удар по голові, з якою силою і інтенсивністю. Також імітований злочинець показує, яким чином душив особу.

При цьому всі дії повинні демонструватися в такій послідовності, з такою інтенсивністю, як вони здійснювалися під час вчинення вбивства.

Решта курсантів, присутніх на занятті, спостерігають за діями учасників, запам'ятовують, аналізують, здійснюють необхідні нотатки в зошитах, щоб потім використати їх для складання протоколу проведення слідчого експерименту. За ініціативою викладача групи можуть змінюватися, наприклад, слідчий експеримент за однією фабулою проводить одна група, а інша спостерігає, потім навпаки.

Далі, після проведення всіх дій і складання протоколу, курсанти переходять до навчальної аудиторії, де зачитується його зміст.

Наприкінці заняття викладач пропонує окремим курсантам визначити правильність дій слідчого та інших учасників в процесі проведення слідчого експерименту (роблячи акцент на помилки, якщо вони мали місце). Далі викладач самостійно дає оцінку роботі кожного з учасників, за необхідності вибірково перевіряє нотатки, зроблені окремими курсантами в своїх зошитах, та підводить підсумки.

3.3. Порядок проведення рольової гри «Обшук у приміщенні та житлі особи»

Курсантам пропонується імітувати дії працівників міліції під час обшуку у квартирі.

Місцем проведення такої рольової гри є об'єкт у вигляді квартири, розміщеної у криміналістичному полігоні КФ ДДУВС.

При розробці рольової гри викладач визначає **мету заняття**, якою є відпрацювання практичних навичок проведення обшуку житла, вибору та застосування тактичних прийомів обшуку; навчання курсантів криміналістичному і процесуальному оформленню отриманої доказової інформації.

Матеріальне забезпечення: інсценоване місце проведення обшуку, техніко-криміналістичні засоби для виявлення, фіксації та вилучення об'єктів обшуку, бланки протоколу обшуку, ухвали про проведення обшуку, кримінальний процесуальний кодекс.

Перед тим, як проводити тренінг за пропонованою викладачем фабулою, необхідно **підготувати приміщення** для проведення обшуку. Так, окрім вже вказаних об'єктів, що знаходяться у квартирі, розміщеній на полігоні, викладач повинен додатково забезпечити:

- шафа з наявністю речей, в яких заховати грошові купюри;
- у будь-який отвір заховати пакетики з порошком білого кольору;
- за холодильником заховати пакет з подрібненою речовиною рослинного походження;
- під наволочку подушки ліжка положити маленький пакетик із порошком білого кольору;
- у відро для сміття помістити використаний одноразовий шприц із залишками рідини коричневого кольору;

- на столі розмістити посуд із залишками мілко подрібненої речовини зелено-коричневого кольору;
- особі, яка виконуватиме роль співмешканця злочинця і буде знаходитися в квартирі під час проведення обшуку, у кишеню можна положити патрони або гільзи з пістолету.
- інше на розсуд викладача та курсантів.

З метою аналізу першочергового стану, викладач повинен здійснити перевірку знань курсантів з теми, з'ясувати їх практичне уявлення щодо ситуації. Напередодні практичного заняття курсанти готуються до відповіді на наведені вище контрольні питання з теми:

1. Процесуальні особливості обшуку в житлі.
2. Тактика проведення обшуку в житлі.
3. Фіксація ходу і результатів обшуку.

Крім того, у зошитах кожен курсант складає план підготовки та проведення обшуку в житлі, використовуючи наступну фабулу.

Фабула:

«20» жовтня 2013 р. під час патрулювання на станції «Дніпропетровськ-пасажирський» співробітниками міліції був затриманий Лось О.М., котрий намагався збути подрібнену сировину рослинного походження громадянину Листовому О.Н. У валізі Лося О.М. також виявили 5 пістолетних патронів калібром 9 мм. та великий пакет подрібненої сировини рослинного походження. Зазначене у Лося О.М. вилучили. Попереднім дослідженням рослинної сировини визначено, що вона є маковою соломкою. Її, як розповів Лось, він придбав в Дніпропетровську для особистого споживання, наявність же патронів пояснити не зміг. За даним фактом було відкрито кримінальне провадження, а Лося О.М. затримано на підставі ст. 207-208 КПК України. Розслідуванням встановлено, що Лось О.М. проживає у м. Кривий Ріг, м-н 7-й Зарічний, буд 5. Разом з ним проживає його знайомий Сідоров І.І. Слідчий вважає, що є достатні підстави вважати, що в квартирі Лося О.М. можуть бути предмети, цінності, добути злочинним шляхом, наркотичні засоби, зброя та боєприпаси до неї.

В плані підготовки та проведення обшуку курсанти повинні відобразити наступні позиції:

- визначення мети та підстав обшуку;
- збір орієнтуючої інформації про: злочинця, членів його сім'ї, усі епізоди його злочинної діяльності, предметів, що можуть бути здобуті злочинним шляхом, і підлягають відшуканню, та ін.
- визначення об'єктів обшуку;
- аналіз та оцінка зібраної інформації;
- отримання ухвали слідчого судді про проведення обшуку;
- планування та визначення часу проведення обшуку;
- створення оптимальних умов для проведення даної слідчої дії;
- визначення та підготовка необхідних науково-технічних і транспортних засобів;

- добір необхідних учасників для проведення обшуку (слідчий, пошукова група, поняті, спеціаліст, злочинець та ін.);
- визначення способу фіксації ходу та результатів обшуку;
- розробка заходів, що передбачають дії учасників обшуку у випадках виникнення не передбачуваних ситуацій або ускладнень;
- проведення інструктивної наради (інструктаж) серед усіх учасників слідчої дії.

На початку заняття викладачем проводиться контрольне опитування, надалі відбувається ознайомлення з планами проведення обшуку, котрі зачитуються та обговорюються.

У подальшому **тренінг** проводиться з використанням реконструйованого місця проведення обшуку (на полігоні) у формі рольової гри, на першому етапі якої викладач ще раз нагадує фабулу та пропонує курсантам імітувати дії, які учасники обшуку повинні виконати на підготовчій стадії.

Підготовча стадія полягає у непомітному прибутті й раптовому проникненні пошукової групи до об'єкту обшуку та проведенні низки невідкладних дій.

Для непомітного прибуття пошукової групи на місце обшуку та забезпечення раптовості проведення слідчої дії, а також запобігання протидії й знищенню речових доказів доцільно:

- наближатися до об'єкту групами по одному-два чоловіки, а не усім учасникам разом;
- розташовуватися біля вхідних дверей так, щоб у полі зору була одна особа (бажано знайома злочинцям, наприклад, сусід);
- забезпечити спостереження за вікнами та переходами;
- прибувши на службову територію, прийняти заходи щодо маскуванню мети “візиту” і повідомити про нього безпосередньо перед початком обшуку.

Для того, щоб без перешкод проникнути до об'єкту обшуку доцільно використовувати допомогу громадськості (наприклад, один з курсантів виконує роль представнику ЖЕКу або сантехніка).

У тих випадках, якщо власник приміщення відмовиться відкрити двері, слідчий імітує їх злам у присутності представників ЖЄКу, органів місцевих рад.

Можна імітувати, начебто у квартирі знаходяться озброєні злочинці. За таких обставин проникнення здійснюється працівниками спеціальних підрозділів (наприклад, “Сокіл”, “Беркут”), які подавляють опір та затримують злочинців. Лише після цього керівник разом із пошуковою групою проникає до об'єкту обшуку і проводить пошукові дії.

За фабулою, пов'язаною із незаконним обігом наркотичних засобів, не доцільно чекати поки власник приміщення відкриє вхідні двері, оскільки будь-яке зволікання потягне знищення речових доказів або озброєний опір. Після вжиття заходів безпеки, слідчий разом із пошуковою групою та понятими одночасно входить до приміщення, де буде проводиться обшук.

Відразу ж після проникнення у приміщення слідчий збирає усіх осіб, які опинилися в районі обшуку, в одному місці. Керівник пошукової групи повинен обійти та оглянути всю територію з метою виявлення злочинців.

Переміщення осіб дозволяється лише з дозволу керівника пошукової групи і під спеціальним наглядом. Якщо у приміщенні знаходиться телефонний апарат (мобільні телефони), то його (їх) відразу необхідно взяти під контроль або вилучити. І лише після цього слідчий пред'являє ухвалу суду про проведення обшуку та пропонує добровільно видати розшукувані об'єкти.

Закінчивши підготовчі дії до проведення обшуку, керівник пошукової групи обходить приміщення і безпосередньо знайомиться з обстановкою. Він уточнює порядок проведення обшуку, вносить корективи у розподіл обов'язків між учасниками цієї слідчої дії, закріплює певні ділянки за кожним членом пошукової групи (при груповому пошуку), висуває версії про найбільш ймовірні місця знаходження розшукуваних об'єктів та ін.

Залежно від характеру та особливостей досліджуваного об'єкта, розшукуваних предметів та інших обставин можуть застосовуватися ексцентричний, концентричний, фронтальний, секторний, квадратний або вузловий методи дослідження об'єкта із використанням необхідних науково-технічних засобів.

Можна під час гри імітувати, начебто під час обшуку особа, що мешкає у житлі, запропонувала самотійно відкривати двері кімнат (сховищ). На що керівник пошукової групи повинен заборонити це робити, пояснивши, що є вірогідність знищення речових доказів або застосуванням вогнепальної зброї.

Пошукова група може обрати як послідовне, так і вибіркоче обстеження. Під час вибіркового обстеження за наявності достатніх підстав перевіряються, насамперед, місця ймовірного приховування розшукуваних об'єктів. Якщо вибіркового пошуку не дає позитивних результатів, то керівник операції переходить до послідовної перевірки усіх об'єктів.

Під час обшуку обстеження повинно проводитися ретельно з усіх боків, повинні оглядатися частини, які приховані від слідчого, при цьому кожний об'єкт вивчається і оглядається окремо.

Якщо група обирає паралельне і зустрічне обстеження, то одна особа, яка проводить обшук, рухається праворуч від входу, а інша – ліворуч. Зустрівшись, вони оглядають центр приміщення.

В ході обшуку застосовуються методи вимірювання, порівняння, зважування та інші для встановлення розходжень у вазі, розмірі та ін. Виявлення невідповідностей між об'єктами свідчить про наявність схованки. Слідчий може використовувати відволікаючі прийоми у випадках коли недоцільно розкривати злочинцю свою поінформованість та її джерела, використовувати рефлексію обшукуваних осіб (Наприклад повідомити, що зараз пошукова група буде скривати підлогу або стелі, і подивитися на реакцію особи та її дії).

До обшуку можна залучити підозрюваного (за нашою фавбулою - Лося О.М.), та особи, що разом мешкала з ним (Сідорова І.І.). Участь їх в обшуку

дозволяє слідчому спостерігати за їх психофізичними реакціями під час проведення слідчої дії. Спостереження за поведінкою осіб, у яких проводять обшук, та тих, хто опинився в цьому місці застосовується, коли необхідно встановити, які дії пошукової групи викликають у таких осіб відповідну реакцію (наприклад, хвилювання, червоніння обличчя, тремтіння рук, голосу тощо).

Слідчий у ході рольової гри може раптово пред'явити обшукуваному предмет, виявлений під час обшуку (наприклад пакетик з білим порошком). Після чого обшуканий може або проігнорувати цей факт, або добровільно назвати місця (макова солома в пакеті за холодильником та ін.), де приховані інші речові докази та об'єкти, що мають значення для справи.

Курсант, який грає роль слідчого, повинен демонструвати постійний обмін інформацією між учасниками обшуку про виявлені предмети, постійний зв'язок між окремими групами і штабом.

Викладач повинен слідкувати, щоб усі вилучені пошуковою групою предмети зосереджувалися в одному місці і залишалися під постійним наглядом.

Значну увагу необхідно приділяти не тільки предметам, а й ретельному огляду документів. Група повинна оглянути записні книжки, блокноти, листи, можна знайти записи, копії чи оригінали окремих документів, фотознімки, у яких може міститися інформація про зв'язки та знайомства злочинців, а також спосіб їх життя.

Слідчий може також продемонструвати обшук особи (у нашому випадку це Лось та Сідоров, у яких в карманах можуть бути виявлені наприклад патрони, наркотичні засоби тощо). При цьому викладач повинен проконтролювати, щоб обшук особи проводився особою тієї самої статі, що й обшукуваний, у присутності понятих (не менше двох) тієї ж статі. Обшук доцільно проводити у певній послідовності – “зверху до низу”, “від загального до окремого”.

Усі виявлені об'єкти (предмети, документи, цінності) слідчий повинен пред'явити понятим та іншим особам, які приймають участь у даній слідчій дії, акцентуючи увагу на їх ознаках, прикметах, особливостях та місці і способах зберігання або приховання.

При проведенні обшуку поняті завжди повинні знаходитися біля слідчого з метою особистого сприйняття обстановки, у якій проводиться слідча дія.

З метою запобігання можливих заяв про необ'єктивність слідчого, група з об'єкту обшуку виходить разом із понятими та іншими учасниками слідчої дії.

Обшук можна вважати закінченим, якщо усі об'єкти, які зазначені в ухвалі (заздалегідь підготовленої курсантами), виявлені та вилучені. Закінчивши проведення слідчої дії, всім курсантам пропонується скласти протокол обшуку. Окрім того, за результатами проведеного на занятті обшуку можна скласти план-схему приміщення, здійснити відео-фото фіксацію ходу проведення цієї слідчої дії.

Далі, після проведення всіх дій і складання протоколу вже у навчальній аудиторії, зачитується його зміст.

Наприкінці заняття викладач пропонує окремим курсантам визначити правильність дій слідчого та інших учасників в процесі проведення обшуку (роблячи акцент на помилки, якщо вони мали місце). Далі викладач самостійно дає оцінку роботі кожного з учасників, за необхідності вибірково перевіряє нотатки, зроблені окремими курсантами в своїх зошитах, та підводить підсумки.

3.4. Тактичні особливості затримання злочинця в закритому просторі (квартирі, торгових приміщеннях тощо).

Загальні правила дій в ситуаціях знешкодження озброєного злочинця в будівлі

Мобілізуйте органи чуття на виявлення ознак цілі. До ознак цілі відноситься все те, що вказує на наявність супротивника. Ознаки часто проявляються в русі, звуку, запаху, формі, візуальному контрасті і т.д. Цілком очевидні такі ознаки, як, наприклад, звук скрадливих кроків на скрипучій дерев'яній підлозі, відображення на полірованих поверхнях, тінь на підлозі чи стіні і т.д. Важко не вловити запах курця, запах збройної змазки, одеколону і т.п., які можуть попередити про присутність супротивника. Ці і подібні, нерідко ледь вловимі і цілком чіткі ознаки помітити нескладно, якщо звертати на них увагу. Дуже часто вони допомагають виявити схованку злочинця.

Не подавайте ознак власної присутності. Намагаючись виявити ознаки потенціальної цілі, робіть все можливе, щоб ніяк не виявити власної присутності, не видати свого місцезнаходження. Огляд будівлі з метою виявлення злочинця – це на 50% полювання і на 50% прийняття мір, щоб самому не перетворитися на здобич. А тому головне правило – скритність дій. Якщо ситуація не вимагає вашого рішучого втручання, діяти потрібно обережно і методично. Зберігайте спокій, просуваючись у будинку з усіма пересторогами, поетапно в вирішуйте кожне виникаюче перед вами тактичне завдання. Якщо випадково створили якийсь шум, зупиніться, вдивіться навкруги, прислухайтеся і рухайтесь далі не раніше, ніж через хвилину.

Остаточно переконайтесь, що небезпека відсутня. Не давайте власних пояснень незвичайним явищам, перевірте, щоб впевнитися. Пам'ятайте: або впевнений, або мертвий.

Мінімізуйте власну уразливість перед джерелами потенційної небезпеки, тримайтесь від них якомога далі. Наскільки дозволяє планування приміщень або території, залишайтеся якомога далі від кутів і будь-яких інших об'єктів, простір за якими не проглядається.

Рухайтесь тактично грамотно. Тримайте зброю так, щоб можна було негайно відкрити вогонь при появі загрози. Мета кожного тактичного маневру – наведення ствола зброї на зони потенційної небезпеки по мірі наближення до

них. Дотримуйтеся принципу “трьох очей”. Це означає, що зброя має бути орієнтована туди, куди спрямований ваш погляд. Куди б не подивилися очі, за ними невідступно спрямовується мушка ствола. При перетині відкритих просторів робіть це швидко, але не бігом, крім ситуацій, коли ви опинилися під вогнем супротивника. Пересувайтесь прудким кроком і уповільнюйте його лише на підході до конкретної небезпечної зони. В ці моменти уникайте перехрещувань кроків, оскільки не зможете однаково швидко реагувати на загрозу з будь-якого напрямку.

Використання захисних укриттів

Укриття бажано мати ліворуч і обходити їх ліворуч (для лівші – праворуч), оскільки при такому переміщенні супротивнику складніше виконати прицільний постріл. Таким чином, при веденні вогню ви практично повністю будете за укриттям, а супротивнику доведеться відкриватися або стріляти з лівої руки. Якщо обставини примушують обходити кути будівлі по часовій стрілці, перекладіть зброю в ліву руку (щоб забезпечити можливість стріляти без розвороту).

Більшість предметів не володіють захисними властивостями, які вберігають від ураження вогнепальною зброєю. Це стосується кутів, дверей і стінних перегородок внутрішніх приміщень, оскільки кулі більшості сучасних патронів при прямому попаданні легко проникають через тонке дерево, гіпсоліт, пластик та інші подібні матеріали. Автомобілі ж, навпаки, виявляються достатньо непоганим засобом захисту від вогню з більшості видів легкої стрілецької зброї, окрім патронів центрального бою гвинтівки. Найбільш безпечне знаходження за двигуном і колесами автомобіля. Однак, слід мати на увазі, що від твердих і жорстких матеріалів кулі можуть рикошетити. Оптимальною є відстань від укриття в півтора-два метри, при якій куля гарантовано вас мине.

Впритул притискатися до захисного об'єкту потрібно лише у випадках, коли правопорушник буде стріляти зверху, або коли вогонь ведеться декількома супротивниками з різних боків: ризик постраждати від рикошету менший, ніж ризик прямого попадання. Тому слід враховувати положення супротивника і обирати позицію, враховуючи конкретні обставини.

Перебуваючи в автомобілі під час нападу, необхідно пригнутися нижче лобового скла, оскільки таке положення ускладнює прицілювання супротивника. Кулі, як правило, пробивають кузов звичайного автомобіля, однак їх траєкторія, швидкість і сила ураження зменшуються.

Після остаточного припинення збройного протистояння (наприклад, супротивник підняв руки вгору) підходити до затримуваної особи потрібно спрямовуючи на неї зброю, бути готовим до нападу (удару рукою, ногою, захвату, раптовому застосуванню зброї). Якщо супротивник лежить на животі,

наближатися до нього ззаду і з боку, таким чином уникаючи захвату руками ваших ніг. Якщо супротивник лежить на спині – зі сторони голови.

Найбільш безпечно наблизитися до затримуваної особи, коли підстраховує напарник. Якщо, наприклад, поряд з пораненим знаходиться зброя чи предмет, який можна використати для удару, – відкинути його в бік. За необхідності, дотримуючись обережності: одягти наручники, провести зовнішній огляд, надати пораненому долікарську (першу медичну) допомогу, викликати швидку допомогу.

Основні команди і сигнали, які застосовуються працівниками спецпідрозділів (тактична комунікація)

При проведенні операції працівниками спецпідрозділів постійно використовуються різноманітні команди і сигнали, як по радіостанції, так і жестами й голосом. Вони повинні бути завчасно розроблені, добре розрізнятися і зрозумілі всім співробітникам групи захоплення.

Приклади типових команд по радіостанції

При проведенні спеціальних заходів, пов'язаних з реальним вступом у бойовий контакт зі злочинцями і звільненням заручників, необхідно дотримуватися режиму радіомовчання і користуватися лише зрозумілими співробітникам групи сигналами з метою уникнення розповсюдження інформації про майбутні дії.

“111” – елементам бойового порядку приготуватися до виконання завдання (перевірити зброю, спорядження, уточнити завдання кожному співробітнику, снайперські групи вже знаходяться на бойових позиціях).

“222” – елементам бойового порядку висунутися у вихідне положення для штурму (групи висуваються у вихідне положення і перебувають в режимі очікування).

“333” – групі захоплення і прикриття зайняти безпосередні місця для штурму (група висувається безпосередньо до об'єкту, всі елементи бойового порядку на місцях для проведення спеціальної операції, сапери готують ділянки для серії відволікаючих вибухів і підриву дверей, вікон, стін, снайпери ведуть спостереження в готовності до відкриття вогню).

“444” – старший групи захоплення доповідає керівнику операції про готовність до штурму.

“555” – початок 5-секундного відліку на штурм (команда стосується в першу чергу саперів, які через 5 секунд здійснюють підрив, що і є командою на штурм).

Приклади типових усних команд

“Чисто” – в кімнаті відсутній супротивник.

“*Чисто вперед*” – сигнал черговій парі співробітників про те, що вони можуть висуватися до входу в наступну кімнату.

“*Праворуч*”, “*ліворуч*”, “*зверху*”, “*знизу*”, “*з тилу*” – сигнал партнеру про те, звідки йому загрожує небезпека.

“*Затримка*” – співробітник повідомляє напарнику про відказ своєї зброї, напарник негайно переносить вогонь в його сектор або його контролює.

“*Тримаю*” – відповідь на сигнал напарника.

“*Контроль*” – співробітник повідомляє напарнику про готовність зброї і контроль свого сектору.

“*Прикрий*” – звернення до напарника.

“*Прикриваю*” – відповідь на сигнал напарника.

“*Рухаюсь*” – попередження напарнику про свій рух вперед.

Для швидкого керування групою і чіткої взаємодії між напарниками, доцільно використовувати порядкові номери співробітників у бойовому шикуванні при штурмі або ж нумерацію пар. У процесі штурму командир групи за допомогою коротких мовних повідомлень, які передаються по радіозасобах, інформує керівництво про хід операції. На підставі цих повідомлень керівник приймає необхідні рішення.

Типові команди жестами (невербальна комунікація)

При пересуванні по будівлі або місцевості у пошуках злочинця, забезпечення скритності дій має першочергове значення. Перед групою, яка виконує тактичне завдання, виникає проблема взаєморозуміння і комунікації. Звичайно, при пошукових заходах частіше всього з метою забезпечення скритності дій групи обмін інформацією буде здійснюватися засобами невербальної комунікації.

Засобом невербальної комунікації першочерговим є фізичний контакт з партнером, завдяки якого у буквальному сенсі відчувається напрям його руху і відповідно робиться висновок про те, яку зону він контролює. Якщо хтось із членів групи помічає щось підозріле, найпростіше – покласти руку на плече напарника або зупинити його, схопивши за пояс.

Для передачі сигналів використовується мова жестів. Запропоновані нижче варіанти сигналів, які подаються руками, розділені на дві частини. Перша – спрощена, що складається з базових сигнальних жестів і рекомендована для використання працівниками міліції, які не входять у склад спеціальних груп, але зустрічаються з проблемами роботи в команді. Друга – це система знаків спеціальних підрозділів SWAT*, які використовують нижче наведену мову жестів.

Тактика дій працівників при затриманні (ліквідації)

* SWAT [англ. Special Weapons And Tactics – особлива зброя і тактика, транслітерується як “СВАТ”] – спеціальні бойові підрозділи американських поліцейських департаментів, призначені для виконання небезпечних операцій, аналог російського СОБР.

озброєних злочинців у будівлі

Підхід до дверей і їх відчинення

В практиці як вітчизняних, так і зарубіжних спецпідрозділів існують універсальні принципи огляду приміщень, скритих за дверима, поза залежності від типу останніх. По-перше, незважаючи на те, зачинені чи відчинені двері, не стійте прямо перед ними. Зона безпосередньо перед дверима часто іменується “тунелем смерті”.

Перш, ніж зламувати двері, обережно перевірте, чи зачинені вони, чи ні. Можливо вам не доведеться “ломитися” у відчинені двері і тим самим без потреби видавати свою присутність.

Розташуйтеся біля дверей так, щоб по мірі її відчинення вами проглядався максимум простору за дверима.

Відчиняючи двері, не затуляйте корпусом дверний проріз. У протилежному випадку ви не лише опинитесь у положенні, з якого неможливо вести прицільний вогонь, але й будете піддаватися серйозній небезпеці. Оптимальний баланс широти огляду і безпеки забезпечується положенням біля дверей з боку дверної ручки. Крім того, в цьому випадку ви одразу зможете охопити поглядом значну частину приміщення, якщо двері відчиняються назовні. Якщо вони відчиняються всередину, огляд буде меншим, але ситуація зміниться, коли ви приступите до секторного огляду з переміщенням до протилежного косяка.

З початком відкривання стулки (*рос. створки*) дверей зробіть крок назад, щоб забезпечити кращий огляд, більш зручне положення для стрільби і більший простір для маневру.

Енергійно відчиніть двері до упору, але без надмірного зусилля і зайвого шуму. Якщо двері відчиняються назовні, ви зможете відчинити її до кінця у процесі поступового збільшення сектору огляду. Якщо ж двері відчиняються всередину і не відчинилися так, як вам того хотілося б, скористуйтеся для огляду щілиною між дверима і косяком, на якому закріплені дверні петлі. При переході до протилежного стояка перед проникненням у приміщення до кінця відчиніть двері вільною рукою.

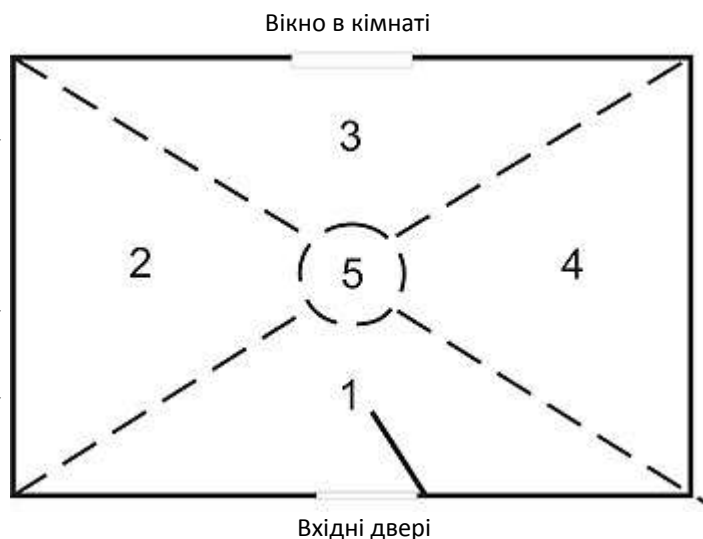
Огляд приміщення

Перш, ніж входити до приміщення, спробуйте отримати максимум відомостей про ситуацію в ньому шляхом секторного огляду.

Будь-яка кімната ділиться на сектори. Нумерація сектора починається від вікон або дверей за годинниковою стрілкою, кожна група обирає для себе найбільш оптимальний спосіб визначення секторів. Якщо задіяні снайпери і спостерігачі, і є можливість бачити, що відбувається у приміщенні, то доцільно рахувати сектори від вікна. У випадку, якщо снайпери і спостерігачі не можуть надати таку інформацію, рахунок секторів здійснюється від дверей.

При постановці завдань, старший групи захоплення обов'язково повинен чітко вказати, звідки розпочинається нумерація секторів.

- сектор №1* – центральна частина від дверей;
- сектор №2* – ліва частина від центру кімнати;
- сектор №3* – дальня частина кімнати;
- сектор №4* – права частина від центру кімнати;
- сектор №5* – центр кімнати.

Секторний огляд передбачає просування по дузі дозованими кроками з оглядом із-за дверей діляниць кімнати, які знов відкриваються. Використовуйте найближчу до вас дверну стійку в якості вихідної точки огляду і точки опори лінії візуального контакту. Не забувайте оглядати внутрішній простір рухом очей вверх-вниз, а не з боку в бік.

Не затримуйтесь прямо навпроти дверного прорізу. Це той самий “тунель смерті”, який тим більш небезпечний, якщо в кімнаті темно, а ви самі знаходитесь в освітленому коридорі.

Таким чином вам оглянути майже всі приміщення, за виключенням “мертвих зон” по обидва боки від дверей. Назовні можна помітити притисненої до стіни людини на відстані до двох метрів від дверей. На великій відстані простір, який не проглядається збільшується і людину можна помітити лише після проникнення в кімнату.

Вхід

Головна проблема полягає в тому, що незрозуміло, з якої сторони причаївся злочинець, праворуч або ліворуч. Завдання вирішується в трьох варіантах:

- злочинець в “мертвій зоні” праворуч;
- злочинець в “мертвій зоні” ліворуч;
- два злочинця у протилежних кутках приміщення.

Вхід у приміщення бажано виконувати слабкою стороною тіла (для лівші – правою). Так ви зможете рухатися впевненіше і швидше. Просування здійснюється перетином прорізу по діагоналі у напрямку протилежного кутка. Плоскість прорізу перетинайте слабкою ногою, щоб наступний крок робити сильною ногою. Рухайтесь так, ніби збираєтесь уразити ціль, яка причаїлася

далі за кутком перед вами. Після перетину плоскості швидко озерніться, щоб переконатися у відсутності злочинця за спиною.

Якщо злочинець знаходиться в лівому кутку, ви помітите його, кинувши погляд ліворуч. Ви все також в межах часу його реакції зробите ще один крок своєю сильною ногою і минете проріз дверей, виходячи із зони, по якій він скоріше за все відкриє вогонь (“тунель смерті”). Далі, одночасно з розворотом корпусу назустріч загрозі, опускайтесь на одне коліно (або просто на нього припадіть). У результаті ви будете поза лінією вогню злочинця (навіть якщо злочинець вистрелить першим, то, скоріше за все, промахнеться) і, трохи піднявши ствол своєї зброї, стріляйте.

Якщо злочинець причаївся праворуч, ви зможете відкрити вогонь, щойно переступивши поріг кімнати. На погляд назад у вас затратиться лише десята доля секунди. Цей рух також вписується в час реакції злочинця на вашу появу, навіть якщо він до неї готовий.

Якщо злочинців двоє і знаходяться вони по обидві сторони від дверей, то кинувши погляд ліворуч (там злочинець), продовжуйте розпочатий діагональний рух через поріг у протилежну сторону. Ви бачите ще одного злочинця попереду себе і негайно відкриваєте по ньому вогонь. Як і раніше рухаючись за інерцією вперед, розвертаєте корпус тіла ліворуч у протилежну сторону, припадаєте на коліно і стріляєте у злочинця ззаду.

Успішно минувши проріз дверей, збавте темп. Уважно огляньте кімнату і переконайтесь, що нічого не пропустили. Можливо, простого огляду від дверей буде недостатньо. В кімнаті можуть знаходитися предмети обстановки та інші закриті дільниці, де може зачаїтися злочинець.

Перш, ніж вийти з кімнати, ретельно проінспекуйте всі закутки. Не залишайте кімнату як “чисту”, допоки не оглянете всі чотири стіни, а також підлогу і стелю і не переконаєтесь, що в кімнаті справді нікого немає, окрім вас.

Вам пропонується ініціативна техніка. Це означає, що саме співробітник йде на загострення і примушує злочинця (злочинців) реагувати на свої маневри. Це також означає, що злочинці відстають від нього у своїх діях як мінімум на крок. Вони можуть знати, що співробітник тут, але не знають, в який момент він перед ними з’явиться.

Підводячи підсумок викладеному відмітимо, що тактика – це не гарантія повного успіху, а лише мінімізація ризику втрат. Якщо співробітник діє наодинці, ризик поранення чи загибелі збільшується.

ДІЇ ГРУПИ ВСЕРЕДИНИ БУДІВЛІ

Проводити огляд і зачистку будівлі значно простіше і безпечніше, коли працює група. Члени групи розташовуються у зручному для входу місці. По встановленій команді, першою входить група, яка бере під контроль коридори і

східні прольоти до другого поверху, тим самим, забезпечуючи другій, яка займається оглядом всіх приміщень, надійне прикриття. Для зручності: група №1 – захват поверху, група №2 – зачистка кімнат.

Як тільки перший поверх буде під контролем, за командою старшого, друга група входить всередину і починає оглядати всі приміщення. Після закінчення огляду кімнат другою групою, перша група бере під контроль другий поверх. В цей час друга група на першому поверсі перебуває в готовності для дій поверхом вище, одночасно здійснюючи спостереження за обстановкою. За рішенням командира, і головне за наявністю сил і засобів на кожному поверсі, після зачистки залишаються співробітники групи прикриття для контролю приміщення.

Вхід у приміщення

Існує декілька способів входу у приміщення через двері – співробітники групи забезпечення вибивають двері, а співробітники групи захоплення входять: “гачком” або “хрест навхрест”.

Спосіб “гачок”

Цей спосіб застосовується у тому випадку, якщо співробітники озброєні короткоствольною зброєю і дозволяє ширина дверей. Австрійська “Кобра” і німецька поліція, застосовують саме цей спосіб при роботі з пістолетами.

Співробітники, які знаходяться біля дверей, після її зламу одночасно стають на коліно, однією рукою утримуються за косяк дверей, іншу руку зі зброєю виводять вперед в напрямі кімнати. Після цього одночасно входять у приміщення, пригнувшись і контролюють кожний свій напрям або затримують підозрюваних.

Недолік цього способу полягає в тому, що увійти у приміщення можна буде тільки через достатньо широкі двері, оскільки два співробітника у вузькій двері увійти одночасно не зможуть. В той же час вхід може бути здійснений послідовно, один за одним, що, при певному напрацюванні, може бути ефективним.

Спосіб “хрест” або “хрест навхрест”

Цей спосіб застосовується у тому випадку, коли ширина дверей немає значення, оскільки співробітники входять один за одним. Цим способом користуються практично всі спеціальні підрозділи Росії, які виконують бойові завдання по захопленню озброєних злочинців.

Завдяки цьому способу співробітник встигає ще до входу у приміщення побачити свій сектор, за виключенням 15 градусів біля стіни, і прийняти для себе рішення, тобто знаходячись в укритті, вже виграє в оцінці обстановки у своєму секторі і прийнятті рішення.

Рух через плоскість отвору починає №1. У свою чергу №2 координує свої дії з діями №1. Останній в низькій стійці проникає у кімнату, рухаючись через отвір по діагоналі, і негайно перевіряє “мертву зону” прямо по ходу свого руху.

№2 також по діагоналі перетинає отвір практично одночасно з №1 і рухається в бік протилежний “мертвій зоні”. На відміну від №1, він тримається прямо, а тому проникає в кімнату, буквально нависаючи над №1. У результаті обидві “мертві зони” зачищаються майже одночасно. Кожний з цих двох номерів в першу чергу вглядається в дальній куток вздовж ближньої стіни, а потім проводить зброєю і поглядом по прилеглій стіні до зони, розташованої по осі отвору.

Практика показує, що не завжди співробітники можуть увійти в кімнату удвох. Тут чимало різних чинників: вузькі сходи, двостулкові двері, а відчиняється, наприклад, лише одна половина шириною 50 см і т.д. Виходячи з цього, нерідко співробітнику доводиться деякий час оглядати кімнату одному. Тому в момент входу у приміщення, співробітник, визначивши свій напрям руху і використовуючи звичайні укриття (шафу, стіл, куток кімнати і т.д.) може зробити круговий обертальний рух (рух – “дзига”).

Особливості обертального руху

В момент руху у приміщенні, співробітник входить в низькій або середній бойовій стійці, руки зі зброєю витягнуті вперед на рівні очей. Закручування починається так, як зручно співробітнику – з права наліво або зліва направо. В момент закручування (кругового руху), особливу увагу звернути на невидиму пряму, яка проходить через ваші очі, руки, зброю. В якій би стійці ви не знаходилися, пам’ятайте: очі, руки, зброя на одній лінії. Куди дивляться ваші очі – туди спрямована і ваша зброя.

Характерні помилки, які допускаються при круговому русі:
в момент входу мимовільне опускання зброї в нижній рівень;
сильно закручений рух – можливий “прольот” мимо виявленого злочинця. Сумарно контролюйте швидкість кругового руху;
зброя спрямована в один бік – очі в інший.

Намагайтесь не виходити на центр кімнати, після кругового руху розташуйте спиною до стіни.

Необхідно відпрацьовувати декілька способів входу у приміщення до повного автоматизму, і потім, враховуючи всі особливості (ширина дверей, вид зброї, габарити співробітників і т.д.) визначайтесь у способі проникнення. Особливу увагу зверніть на те, що при проведенні спеціальної операції, як правило, не враховується людський фактор, тобто: страх, хвилювання, викид адреналіну в кров, спітнілі руки – всі чинники, які впливають на морально-психологічний стан співробітника.

Способи “кут” і “діагональ”

Спосіб “кут” доцільний, коли двері розміщуються біля стіни і бійцям доводиться розпочинати рух з протилежних від стіни сторони дверей, але можливий до застосування і в інших ситуаціях. При виконанні цього прийому можливі два варіанти. Який з них обрати вирішує №1, оскільки заходить у приміщення першим, а №2 прилаштовується під дії №1.

Спосіб “діагональ” запозичений з тактики підрозділів ФБР і в цілому схожий на спосіб “кут”, але №1 і №2 стають спиною до однієї із стін, контролюючи все приміщення кожний у своєму секторі. Такий спосіб може бути застосований тоді, коли приміщення, яке зачищається останнє і групі непотрібно рухатися далі.

Відпрацювання кутків

Пам’ятайте про те, що носок взуття, частина плеча, лікоть, ствол зброї, тіль і т.д., є демаскуючими ознаками. Крім того, в плече, лікоть чи носок взуття може вистрелити і влучити злочинець.

Основні правила відпрацювання кутків:

1. Ніколи не стійте біля самого кутка впритул до стіни, оскільки обмежуєте себе в маневрі і застосуванні зброї.

2. Намагайтесь знаходитися від кутка і від стіни таким чином, щоб побачити більшу частину сектора, зброя в готовності до застосування. Роблячи поступальні рухи вправо-вліво, ви здатні побачити більшу частину сектора. Злочинець, навіть якщо він знаходиться за стіною і помітив вас, встиг відкрити вогонь, не може гарантувати влучність. В даному випадку ви маєте такі переваги (на відміну від знаходження біля стіни поряд з кутком), зокрема: готові до застосування зброї негайно, можете кваліфікувати ціль, встигаєте прийняти рішення на відкриття вогню, володієте маневром у приміщенні. При огляді секторів вас видно на 20%.

3. Намагайтесь приймати положення для стрільби таким чином, щоб знаходитися до злочинця боком, а не грудьми; лікті притиснуті і закривають життєво важливі органи.

4. Ні в якому разі не вискакуйте із-за кутка в розрахунку на швидкість і несподіваність. В такій ситуації, якщо там буде злочинець, це не допоможе, оскільки неправильно оцінивши ситуацію, і невірно “зачистивши” куток, ви вже програли, не надавши собі жодного шансу. Ви не встигаєте кваліфікувати ціль (терорист, дитина, похила людина, жінка, які можуть бути звичайними громадянами, а можуть бути і злочинцями; лежить чи стоїть, має або ні засоби індивідуального захисту і т.д.). Тому подумайте, як правильно “зачистити” конкретний куток.

5. Якщо немає можливості сильно відриватися від стіни, то використовуйте такий варіант: пістолет в тій руці, яку будете викидати вперед за стіну. Отже, взявши пістолет в потрібну руку, одночасно, сісти на коліно якомога нижче і вивести руку з пістолетом за стіну в напрямку гаданої цілі. В такій позиції у вас важко влучити.

Тактика дій групи з трьох осіб

Запропонований варіант відрізняється від способів, які застосовуються спецпідрозділами і підходить для рядових співробітників силових структур.

Група або оперативна трійка складається з трьох співробітників – лідера, співробітника, який прикриває і співробітника, який охороняє. Вони означені номерами 1, 2 і 3 відповідно. №1 очолює бойовий порядок, проводить огляд приміщень і “зачищає” кожену перешкоду на шляху групи. №2 прикриває лідера і безпосередньо йому допомагає. Він асистує першому номеру там, де необхідна додаткова пара очей в ситуаціях наявності двох самостійних потенційно небезпечних зон, наприклад, “мертвих зон” по обидві сторони від дверного отвору або Т-подібного перетину коридорів. Третій член групи (№3) забезпечує охорону і прикриває групу з тилу.

У процесі прочісування або пошуку, якщо того вимагає план будівлі, члени групи можуть мінятися ролями. Діючи у складі групи-трійки, можна порівняно безпечно оглянути всю будівлю. Група здатна одночасно контролювати всі потенційно небезпечні зони.

У випадку втрати одного з членів групи “вакантною” стає позиція співробітника, який охороняє. Група зберігає здатність продовжувати виконання завдання, але одному із співробітників доведеться нести подвійне навантаження і забезпечувати безпечність тилу.

Відпрацювання коридорів

Коли зона позаду групи небезпечна, співробітник, який охороняє просувається разом з двома своїми партнерами, але обличчям назад, забезпечуючи прикриття з тилу. Якщо ж позаду “чисто”, він також може перемістити фокус своєї уваги вперед.

Група пересувається так званим “листочком конюшини”, тобто трикутником. Вершина трикутника – лідер, а співробітник, який прикриває і той, хто охороняє слідує впритул праворуч і ліворуч від нього. Для підтримання невербальної комунікації члени групи постійно зберігають один з одним фізичний контакт. Всі три ствола зброї спрямовані вздовж коридору. Лідер оглядає простір спереду, а вісі візування його партнерів перетинаються, і сектори вогню частково накладаються один на інший, тобто той, хто йде праворуч контролює ліву частину коридору, а той, хто йде ліворуч – праву. Кожний може вести вогонь безпечно для інших членів групи.

Зброя тримається “мисливським положенням”, тобто кінець ствола опущений так, щоб не затуляти видимість, але й не спрямована в підлогу. У процесі прочісування ствол тримається вище, зазвичай спрямований на зону, яка оглядається.

Відпрацювання кутків у приміщенні

Лідер наближається до кутка разом із співробітником, який прикриває. Співробітник, який охороняє забезпечує безпеку їх обох. Лідер знову ж таки має більш низьку стійку, залишаючи співробітнику, який прикриває достатньо простору для ведення вогню. Співробітник, який прикриває пересувається впритул до лідера, безпосередньо позаду нього. Після зачистки вершини кутка група знову шикується трикутником і продовжує огляд приміщень.

Т-подібні перетини

При наближенні групи до перетину коридорів лідер і співробітник, який прикриває займають положення спина до спина. Спілкування між ними здійснюється через фізичний контакт. Пам'ятайте, що будь-яке переміщення ініціюється лідером. Саме він починає рух в той чи інший бік. У випадку необхідності співробітник, який охороняє прикриває ведучу пару з тилу. Якщо перетин наскрізний і зона позаду групи безпечна, співробітник, який охороняє переключається на простір коридору по ходу руху групи.

Після секторного огляду поперечного коридору лідер і співробітник, який прикриває одночасно з центру свого коридору перетинають площину отвору і кожний зі свого боку зачищає “мертві зони” поперечного коридору. Вони завчасно вирішують, в який бік (праворуч або ліворуч) група продовжить рух, і лідер, звичайно, зачищає коридор саме в цьому напрямі.

Після зачистки “мертвих зон” співробітник, який охороняє займає місце позаду лідера і починає йому асистувати, тоді як співробітник, який прикриває продовжує контролювати свій напрям. З продовженням руху групи вздовж коридору співробітник, який прикриває забезпечує охорону з тилу.

Наближення до дверей і їх відчинення

Всі члени групи наближаються до дверей з однієї її сторони. Якщо дозволяє планування, вони розташовуються з боку дверної ручки. Лідер і співробітник, який прикриває займаються дверми, а співробітник, який охороняє контролює коридор, у якому знаходиться група. Таке розташування іменується “пакетом”. З початком секторного огляду кімнати із-за дверей лідер переміщується до протилежної стійки отвору. Співробітник, який прикриває переміщується разом з ним, постійно зберігаючи фізичний контакт з лідером. Поки лідер проводить секторний огляд, співробітник, який прикриває забезпечує його безпеку з флангів і тилу, оберігаючи від можливої загрози з коридору.

Важливо, щоб всі члени групи чітко знали, хто за які зони відповідає. Якщо співробітники, який прикриває і який охороняє контролюють одну й ту ж зону, один з них повинен переключитися на іншу. З часом, співробітник, який прикриває повністю переключається на спостереження за коридором з боку

дверей по ходу руху. В цей час співробітник, який охороняє (знаходиться біля протилежної від лідера стійки дверей) займається виключно допомогою лідеру в його проникненні через двері. На цьому етапі співробітники, який прикриває і який охороняє, по суті змінилися ролями.

Висунення через плоскість отвору починає лідер. Співробітник, який охороняє (діє як співробітник, який охороняє) чітко координує свої дії з діями лідера. Останній, в низькій стійці, проникає в кімнату рухаючись через отвір по діагоналі, і негайно перевіряє “мертву зону” прямо по ходу свого руху. Співробітник, який охороняє також по діагоналі перетинає отвір практично одночасно з лідером і рухається в бік протилежної “мертвої зони”. На відміну від лідера, він тримається прямо, а тому проникає в кімнату, буквально нависаючи над лідером. У результаті обидві “мертві зони” зачищаються майже одночасно. Кожний з цих двох в першу чергу вдивляється в дальній куток вздовж ближньої стіни, а потім проводить зброєю і поглядом по стіні (яка примикає до зони), розташованої по вісі отвору.

Після проникнення в кімнату перших двох членів групи, співробітник, який прикриває коридор, не припиняючи контролювати свою зону відповідальності, також просувається до кімнати. Вся його увага зосереджена на коридорі, і він займає місце спереду отвору в низькій стійці (або у положенні для стрільби з коліна). Коли перші двоє закінчують огляд кімнати, вони групуються позаду нього один за одним.

Потім група залишає кімнату і рухається далі по коридору. Тепер той, хто у процесі зачистки кімнати контролював коридор, стає лідером, а співробітник, який йде за ним слідом стає тим, хто прикривав. Останній автоматично бере на себе функції бойової охорони.

Основні принципи дій групи з чотирьох осіб

Дію штурмової групи з чотирьох осіб можна розглядати як дію двох двійок, що і відпрацьовується на початку занять з подальшим переходом до роботи у четвірці, за принципом “від простого до складного”.

Тактика штурмової групи може бути умовно означена як: *швидкість* → *агресія* → “сюрприз”. Ця тактика застосовується при будь-якому штурмі, коли головне завдання полягає у нейтралізації злочинців за рахунок раптовості, стрімкості (швидкості) і вогневої потужності.

В цілому, при динамічному штурмі, найбільш доцільна тактика “масованої атаки”, коли для набуття контролю над об’єктом в нього вривається якомога більше штурмуючих. Але чотири особи – це оптимальний варіант, оскільки більша кількість штурмуючих в одній кімнаті можуть створити перешкоди (завади) самі собі.

При стрімкому проникненні чотирьох бійців у приміщення важливо правильно організувати “сектори обстрілу”. №1 і №2 заходять в кімнату,

застосовуючи способи проникнення для двійок, а №3 і №4 виходять в центр, в сторону №1 і №2 відповідно.

Варіант входу чотирьох працівників у дві кімнати

Якщо при штурмі необхідно захватити приміщення із суміжними кімнатами, то можливе застосування наступної тактики. Штурмова група займає вихідну позицію перед дверима, яка веде в першу із суміжних кімнат. Після команди “Штурм” група захоплення, а саме №1 і №2, вривається через двері і уражає злочинці, які знаходяться поблизу. Останні, які увірвалися до кімнати, тобто №3 і №4, закидають світлозвукowymi гранатами суміжну кімнату, і негайно після вибуху група захоплення вривається в кімнату із злочинцями. Знову можна побачити, що бійці, які входять в кімнату, використовують різні варіанти способу “кут”.

В цьому матеріалі розглянута лише основа технічних дій всієї групи, але головне, як завжди – у “дрібницях”, тобто в тонкощах індивідуальної роботи: положення зброї, безшумне пересування, індивідуальна техніка проникнення, а також комунікація в групі.

Сектори дій групи захоплення

Для швидкого і безпечного штурму кожному співробітнику групи захоплення визначаються сектори – зони відповідальності. У підрозділах спеціального призначення використовується методика, згідно з якою кожному співробітнику завчасно вказується напрям руху і розташування його сектору після проникнення у приміщення. Наприклад: співробітник №1 рухається вліво і бере під контроль ліву сторону кімнати, співробітник №2 – вправо і контролює праву сторону і т.д.

Однак найбільш доцільною є методика, відповідно до якої перший співробітник, увірвавшись в кімнату, сам визначає і бере під контроль певний сектор, виходячи із ситуації (або ступеня загрози). Після цього його напарник бере під контроль протилежну сторону.

Необхідно знати, що сектори у приміщенні діляться суворо посередині кімнати.

Сектор співробітника, який знаходиться справа – права стіна – центр кімнати, тобто все, що знаходиться від центру праворуч. Цілі (злочинці, які намагаються чинити озброєний опір), які з’являються в секторі справа має право уражати співробітник, який знаходиться праворуч.

Сектор співробітника, який знаходиться ліворуч – ліва стіна – центр кімнати, тобто все, що знаходиться від центру ліворуч. Цілі, які з’являються зліва має право уражати співробітник, який знаходиться ліворуч.

Цілі, які з’являються в центрі кімнати уражаються обома співробітниками. Якщо ж злочинці здаються, то контроль приміщення здійснюється за вищевказаною методикою без вогневого контакту.

Необхідно враховувати, що будь-який співробітник може перенести вогонь в сектор свого напарника лише у виключних випадках, наприклад:
напарник поранений або вбитий;
у напарника відмовила зброя, а його життя загрожує небезпека;
у приміщенні знаходиться один злочинець в секторі напарника і намагається чинити опір.

До самого закінчення операції кожний співробітник повинен повністю контролювати обстановку у своєму секторі, і таким чином все приміщення буде під контролем.

Типовий порядок дій груп захоплення

Варіант: “Швидке заповнення”

Цей варіант застосовується у тому випадку, коли опір з боку затримуваних осіб малоімовірний. Крім того, необхідно якомога швидше взяти під контроль все приміщення і людей, які в ньому знаходяться (коли відсутня або змінюється мінімальна інформація про злочинців, наявність у них зброї, кількість сторонніх осіб, заручників).

Перед початком проведення операції, старший групи захоплення зобов'язаний уточнити обстановку, провести рекогносцировку і розвідку (за наявності часу), прийняти рішення на проведення операції, визначити загальне завдання і організацію роботи групи, поставити конкретні завдання кожному співробітнику:

- об'єкт (приміщення);
- якими силами;
- порядок застосування зброї і дотримання заходів безпеки;
- порядок дій після виконання завдання;
- місце збору;
- основні сигнали і порядок користування радіозв'язком;
- своє місце і місцезнаходження.

Бойовий порядок: №1 – очолює бойовий порядок; №2 – напарник першого співробітника; №3 – той, хто прикриває; №4 – командир групи; №5 – той, хто прикриває; №6 – той, хто замикає групу; №7 і №8 – відповідальні за відкривання дверей (вони ж контролюють вхідні двері і коридор).

В першу пару визначаються найбільш підготовлені і досвідчені співробітники групи. У складі другої пари, як правило, – старший групи захоплення. Озброєння співробітників залежить від конкретно поставленого завдання.

Завдання групи – швидкими, рішучими діями в короткий проміжок часу, взяти під контроль все приміщення і людей, які в ньому знаходяться. Після цього група підтримки і оперативні працівники здійснюють детальний огляд, пошук схованок і речових доказів, допит затриманих та інші необхідні заходи.

Група захоплення займає вихідне положення у безпосередній близькості від вхідних дверей у приміщення. Співробітник групи забезпечення відкриває

(вибиває) двері і відступає під прикриття стіни. Після команди *“Штурм”*, перша пара просувається в дальню кімнату, нейтралізує злочинця і тримає обстановку під своїм контролем. Основна команда: *“Не рухатись, руки за голову, обличчям до стіни”*.

Решта пар вривається у приміщення за першою і здійснюють аналогічні дії, тим самим, контролюючи повністю приміщення. За рішенням старшого від підрозділу, у “двійках” співробітники можуть використовувати балістичний щит “БЗТ-75С”. з моменту входу групи у приміщення і до моменту подачі команди старшим, біля вхідних дверей знаходиться співробітник, який обмежує прохід у приміщення всіх осіб без виключення з метою уникнення нещасних випадків і внесення плутанини своїми діями у роботу підрозділу.

Після команди старшого групи захоплення: *“Чисто, приміщення під контролем”*, оперативні працівники пропускаються у приміщення для виконання своєї роботи. Вихід здійснюється за командою: *“Відхід”* і нумерацією пар. Наприклад: *“Відхід: 2-а пара, 1-а пара, 3-я пара”*. Як правило, першою уходить пара, яка знаходиться подалі всіх в глибині приміщення, а останньою – пара, яка знаходиться ближче всіх до виходу.

У випадку виводу затриманих, старший групи голосно подає команду: *“Увага! Виводимо через вхідні двері”*. Команда необхідна для концентрації уваги всього особового складу і готовності груп підтримки прийняти затриманих.

Схема дій

Група захоплення у вихідному положенні біля дверей. Співробітники групи забезпечення вибивають двері, відходять в бік, пропускаючи групу захоплення, і контролюють вхідні двері, а також прилеглу територію.

За рішенням керівника операції група захоплення може залишити приміщення. У випадку, коли у процесі руху групи з кімнати в кімнату у приміщенні зустрічаються невідомі особи – 1-а пара негайно нейтралізує цих людей, тобто працює на їх затримання: *“Не рухатись! Руки за голову, обличчям до стіни”*. Решта співробітників групи захоплення, не відволікаючись на зміну обстановки, продовжує рух у наступну кімнату. Якщо у приміщенні все-таки є заручник, то необхідно прийняти міри після входу у приміщення на його виявлення і “відокремлення” від злочинців.

Варіант: “Послідовний штурм”

Головна відмінність від динамічного штурму – в кімнаті знаходиться лише злочинець, готовий здійснити озброєний опір. Варіант менш стрімкий, однак більш безпечніший, і найбільше підходить для груп, які володіють недостатнім досвідом у проведенні подібних операцій.

Співробітники №1 і №2 займають вихідні позиції біля вхідних дверей, укриваючись за стінами. Після пророблення проходу, вони ведуть вогонь із-за укриття по виявлених у своїх секторах злочинцях, які чинять опір. Вхід пари у приміщення лише після кидка гранати і її вибуху. Після того, як злочинець

нейтралізований, 1-а пара проникла в кімнату і контролює обстановку у своїх секторах. Після команди: “*Чисто, вперед!*”, 2-а і 3-а пари рухаються до дверей іншої (другої) кімнати. Далі 2-а пара працює в іншій (другій) кімнаті, повторюючи вище вказані дії 1-ї пари. 3-я пара повторює всі дії 1-ї і 2-ї пар. Необхідно пам’ятати, що кожна пара повинна бути готова по команді командира надати допомогу попередній парі.

В кімнаті, враховуючи щільність вогню, може діяти лише обмежена кількість співробітників, щоб, в першу чергу, не перестріляти один одного, не задіти рикошетом від стін, не потрапити під осколки гранат.

Не слід посилати вперед одного й того ж співробітника. Потрібно берегти психіку підлеглих. Не треба, також, забувати, що командир ніколи не ходить перший, його місце в середині бойових порядків, або ж в місці, зручному для керівника підрозділу. Гарний командир воює своїм підрозділом, поганий – воює сам.

Важливий момент при проведенні штурму – це потужні відволікаючі дії. Деякі підрозділи спецпризначення із-за слабкого забезпечення застосовують 1-2 сильних вибухів, вважаючи, що цього достатньо для того, щоб відволікти увагу злочинців. Однак практика показує, що в момент першого вибуху людина відволікається рівно настільки, скільки потрібно пролетіти осколком, тобто на 1 секунду, у момент другого вибуху ще на 1 секунду. Тому необхідно саме приголомшити, ввести в шок, змусити діяти на рівні інстинкту самозбереження – тоді успіх вже буде на 50%. Сапери, які не вміють робити вибухи і обмежуються “дешевою імітацією”, ставлять під загрозу зриву виконання завдання, оскільки згадуючи “людський фактор”, співробітники повинні, окрім особистої відваги і мужності, отримати ще технічний шанс.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аверьянова Т.В., Белкин Р.С., Корухов Ю.Г., Россинская Е.Р. Криминалистика. Учебник для вузов. Под ред. профессора Р.С. Белкина. – М.: Из-кая группа НОРМА-ИНФРА М, 1999. – С.648-664.
2. Бахін В. П. Криміналістика : курс лекцій : у 2 ч. / В. П. Бахін, І. В. Гора, П. В. Цимбал. – Ірпінь : Акад. ДПС України, 2002. – Ч. I. – 356 с.
3. Відеозапис слідчих дій. – Методичні рекомендації: Науково-дослідний експертно-криміналістичний центр Управління МВС України в Дніпропетровській області. – Дніпропетровськ, 2004.
4. Криминалистика. – М. : Юрид. лит., 1974. – 672 с.
5. Криминалистика : в 2 т. / под ред. профессорів Р. С. Белкина, В. П. Лаврова, И. М. Лузгина. – М., 1988. – Т. 2. – 454 с.
6. Криминалистика: конспект лекцій в схемах. – М. : «Издательство ПРИОР», 2001. – 160 с.
7. Криминалистика: курс лекцій: [учеб. пособие для вузов]. – М. : Изд-во «Экзамен», 2005. – 352 с. (Серия «Курс лекцій»)
8. Криминалистика / под ред. Р. С. Белкина, Г. Г. Зуйкова. – М. : Юрид. лит., 1968. – 696 с.
9. Криминалистика / под ред. Б. А. Викторова, Р. С. Белкина. – М. : Юрид. лит., 1976. – 550 с.
10. Криминалистика : пособие для подготовки к занятиям и экзаменам. – Харьков : Изд-во «ВМБ», 2007. – 132 с.
11. Криминалистика социалистических стран / под ред. В. Я. Колдина. – М. : Юрид. лит., 1986. – 512 с.
12. Криминалистика : тактика, организация и методика расследования преступлений : учебник / под ред. Резвана А. П., Субботиной М. В., Харченко Ю. В. – Волгоград : ВА МВД России, 2000. – 224 с.
13. Криминалистика : учебник / отв. ред. Н. П. Яблоков. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Юристъ, 2001. – 718 с.
14. Криминалистика : учебник / под ред. А. Н. Васильева. – М. : Изд-во МГУ, 1980. – 496 с.
15. Криминалистика : учебник / под ред. В. А. Образцова. – М. : Юристъ, 1999. – 744 с.
16. Криминалистика : учебник / под ред. И. Ф. Крылова. – Л. : ЛГУ, 1976. – 592 с.
17. Криминалистика : учебник / под ред. И. Ф. Пантелеева, Н. А. Селиванова. – М. : Юрид. лит., 1984. – 544 с.
18. Криминалистика: учебник / под ред. Р. С. Белкина. – М. : Юрид. лит., 1986. – 544 с.
19. Криминалистика: учебник / под ред. Т. А. Седовой, А. А. Эксархопуло. – СПб.: Изд-во «Лань», 2001. – 928 с., ил. – (Учебники для вузов. Специальная

- література).
- 20.Криміналістическое обеспечение раскрытия и расследования корыстно-насилованных преступлений : спецкурс лекций : [учеб. пособие для вузов / под ред. проф. В. П. Лаврова]. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2003. – 126 с.
 - 21.Криміналістика / за ред. В. Ю. Шепітька. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. – 544 с.
 - 22.Криміналістика : мультимедійний підручник / В. І. Перкін, П. Д. Біленчук, В. К. Весельський, В. Б. Школьний, Ю. Б. Комаринська. – К., 2008.
 - 23.Криміналістика : підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти / за ред. В. Ю. Шепітька. – 2-ге вид., переробл. і допов. – К. : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. – 728 с.
 - 24.Криміналістика : підручник для студентів юрид. спец. вищих закладів освіти / Глібко В. М., Дудніков А. Л., Журавель В. А. та ін. ; за ред. В. Ю. Шепітька. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. – 684 с.
 - 25.Огляд місця події при розслідуванні окремих видів злочинів : наук.-практ. посібник / за ред. Н. І. Клименко. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 216 с.
 - 26.Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі) : підруч. / М. В. Салтевський. – К. : Кондор, 2005. – 588 с., 32 іл.
 - 27.Следственные действия (процессуальная характеристика, тактические и психологические особенности) : учеб. пособие. – Волгоград : Высшая следственная школа, 1984. – 238 с.
 - 28.Следственные действия. Криміналістические рекомендации. Типовые образцы документов / под ред. В. А. Образцова. – М. : Юристь, 1999. – 501 с.
 - 29.Следственный осмотр: учеб. пособие / отв. ред. Кулагин Н. И. – Волгоград : ВСШ МВД СССР, 1983. – 36 с.
 - 30.Чаплинський К.О. Організація і тактика слідчих дій при розслідуванні злочинів, учинених організованими злочинними угрупованнями: Монографія – Д.: Юридична академія МВС, 2004.
 - 31.Чаплинський К.О. Тактика проведення окремих слідчих дій: Монографія – Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2006. – 415 с.
 - 32.Чаплинський К. О. Тактичне забезпечення розслідування діяльності злочинних угруповань: монографія / Чаплинський К.О.– Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2010. – 304 с.
 - 33.Чаплинський К. О. Тактичне забезпечення проведення слідчих дій : монограф. / Чаплинський К.О. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2011. – 496 с.
 - 34.Відеозапис слідчих дій. – Методичні рекомендації: Науково-дослідний експертно-криміналістичний центр Управління МВС України в Дніпропетровській області. – Дніпропетровськ, 2004.
 - 35.Макаренко Є.І., Тертишник В.М. Розшук і затримання осіб, підозрюваних у наркобізнесі. Навчальний посібник. – Д.: Юридична академія МВС, 2003. – 124 с.

36.Макаренко Є.І., Негодченко О.В., Тертишник В.М. Огляд місця події: Навч. посібник. – Дніпропетровськ: Дніпропетровський юрид. ін-т МВС України. 2001.

ІНТЕРНЕТ ВИДАННЯ
Електронні українські видання

37.Адвокатура: <http://advocatura.kiev.ua>

38.Вісник НАДУ: <http://www.academy.kiev.ua/visnadu.html/>

39.Іменем закону: <http://www.imzak.org.ua/index.php/presentation/>

40.Інтернет-адвокат: <http://www.ia.org.ua/>

41.Криминал експрес: <http://www.crim.delovoy.com/>

42.Міліція України: http://www.galaxy.com.ua/svit/milicia_ua/

ДОДАТКИ

ДОДАТОК-А

ФОТОТАБЛИЦЯ ДО РОЗДІЛУ-І

Фото №1

Викладач роз'яснює порядок, послідовність, часу проведення рольової гри та мети проведення, посилення на теорію та навички.

Фото № 2

Викладач оголошує ввідну до рольової гри.

Фото №3
Курсанти записують ввідну.

Фото №4
Викладач розподіляє ролі між учасниками рольової гри.

Фото № 5, 6

Викладач ознайомлює курсантів з матеріально-технічною базою для використання під час проведення практичних занять, тренінгу.

ДОДАТОК-Б

ФОТОТАБЛИЦЯ ДО РОЗДІЛУ-II

Фото № 1, 2

Розташування криміналістично-тактичного полігону на території Криворізького факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.

Фото № 3

Зображено вивіску з назвою магазину.

Фото № 4

1 зона криміналістично-тактичного полігону, яка слугує навчальною аудиторією, в якій курсанти пізнають теоретичну частину і проводяться практичні заняття та тренінги.

Фото № 5, 6

2 зона криміналістично-тактичного полігону яка імітує місце злочину - торговий зал магазину.

Фото № 7, 8

Зона криміналістично-тактичного полігону яка імітує місця злочину:

- житлове приміщення, з ознаками проникнення, з метою заволодіння чужим майном;
- житлове приміщення, в якому знаходиться макет трупу, з ознаками насильницької смерті.

ДОДАТОК-В

ФОТОТАБЛИЦЯ ДО РОЗДІЛУ-III

3.1.1 Крадіжка з житлового приміщення

Фото № 1,2

Інсценоване місце події (крадіжка з ознаками проникнення)

Фото № 3

Слідчий визначає характер дій, які необхідно здійснити під час огляду місця події, надає вказівки учасникам слідчо-оперативної групи.

Фото № 4

Оперативний працівник проводить опитування свідка (очевидця) щодо події злочину.

Фото № 5, 6
Виявлення та фіксація слідів пальців рук експертом-криміналістом.

Фото № 7, 8
Робота на місці події зі слідами ніг.

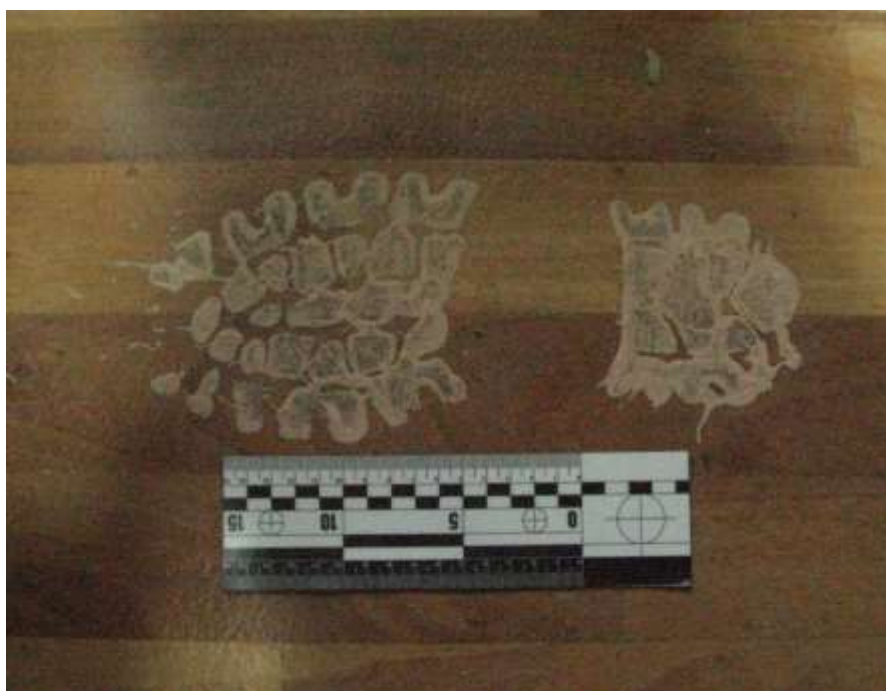

Фото № 9
Зовнішній вигляд дверей з ознаками злому.

Фото № 10
Слідчий слідчо-оперативної групи складає протокол огляду місця події за фактом крадіжки.

3.1.2 Крадіжка з торгового залу магазину

Фото № 1

Викладач ознайомлює курсантів з особливостями місця події (торгового залу магазину).

Фото № 2

Пролом у стелі торгового залу.

Фото № 3

Викладач звертає увагу курсантів на сліди, які можуть бути виявлені за умов проникнення в приміщення через пролом в стелі.

Фото № 4

Сліди злочинної діяльності на місці події.

Фото № 5

Слідчий складає протокол огляду місця події.

Фото № 6

Експерт-криміналіст за допомогою лупи оглядає поверхню вітрини на наявність слідів та мікрочастин.

Фото № 7
Здійснення фотозйомки на місці події.

Фото № 8
Зображення слідів пальців рук на сейфі, розташованому в торговому залі магазину

Фото № 9

Виявлення слідів пальців рук на сейфі за допомогою магнітного пензля та дактилоскопічного порошку.

Фото № 10

Сліди злочинної діяльності на місці події.

3.1.3 Вбивство

Фото №1, 2

Імітоване місце події за фактом вбивства

Фото №3

Викладач оголошує ввідну за фактом вбивства та визначає склад слідчо-оперативної групи

Фото №4

Імітація огляду ложе трупа.

Фото № 5, 6

Дії учасників слідчо-оперативної групи під час огляду місця події – трупу.

Фото № 7, 8
Сліди, виявлені на місці злочину.

3.2. ФОТОТАБЛИЦЯ ДО ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

Фото № 1, 2

Підозрювана особа під час слідчого експерименту демонструє спосіб вчинення вбивства (шляхом нанесення ударів ножом, удушення).

Фото № 3

Підозрювана особа на місці пригоди демонструє механізм вчинення зламу замка вхідних дверей.

Фото № 4

Підозрювана особа демонструє спосіб проникнення в приміщення.

3.3. ФОТОТАБЛИЦЯ ДО ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ В ПРИМІЩЕННІ ТА ЖИТЛІ ОСОБИ

Фото № 1, 2

Дії СОГ під час обшуку в житловому приміщенні.

Фото № 3, 4

Виявлення наркотичних засобів під час обшуку в приміщенні.

Фото № 5, 6

Наркотичні засоби, виявлені під час обшуку.

Фото № 7, 8

Проведення працівниками міліції особистого обшуку особи.

Фото № 9, 10

Проведення працівниками міліції особистого обшуку особи.

Фото № 11, 12

Речі вилучені під час особистого обшуку особи.

Проникнення в приміщення через пролом в стелі

1. Сліди ніг (взуття)
Сліди рук (рукавички)
Уламки скла
Кров
Недопалки
Сірники
Сліди спеціальної хімічної речовини
2. Сліди злому
Частки речовини для засипки стелі
Частки фарби
Частки будівельних матеріалів
Грунт
3. Знаряддя злому
Сліди запаху людини
4. Мотузка
Волокна тканини та інших матеріалів
Волосся

Злам сейфу

1. Знаряддя злому
Частки фарби
Сліди рук (рукавичок)
Папери
Гроші
Сліди запаху людини
Сліди ніг (взуття)
Грунт
Недопалки
2. Шліфувальна машина
Волокна тканин та інших матеріалів
Пошкодження підлоги (термічне)
Металеві ошурки

Сліди в житловому приміщенні

1. Сліди рук (рукавичок)
2. Волосся
Сліди запаху людини
Волокна тканин та інших матеріалів
3. Знаряддя злому
Сліди злому
Частки фарби
4. Предмети, що залишені злочинцем
5. Сліди залишені злочинцем
Сліди ніг (взуття)
Недоплаки
Грунт

Крадіжка, грабіж, розбій з проникненням в приміщення

1. Знаряддя злому
 - Тирса, відщепи дерева
 - Ключі, відмичка
 - Сліди ніг (взуття)
 - Сліди рук (рукавичок)
 - Недопалки
 - Кров
 - Слюна
 - Сірники
 - Частки фарби
 - Частки будівельних матеріалів (вапно, штукатурка)
 - Сліди запаху людини
 - Грунт

2. Жуйка, замазка, пластилін
 - Волокна тканин та інших матеріалів
 - Замок, його частини
 - Сліди зламу

Вбивство (нещасний випадок, спричинення тілесних ушкоджень)

1. Вогнепальна зброя
Сліди рук (рукавичок)
Сліди запаху людини
Сліди ніг (взуття)
Волокна тканинами та інших матеріалів
2. Патрони, гільзи, пулі, пошкодження предметів, волосся
3. Пошкодження на тілі (рана)
Волосся в руках потерпілого
Кров
Грунт
Татуювання
4. Наркотичні засоби
Недопалки, сірники
Сліди зубів
5. Холодна зброя
Гроші, документи

ДОДАТОК-Г ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАТРИМАННЯ ЗЛОЧИНЦЯ В ЗАКРИТОМУ ПРОСТОРИ (КВАРТИРИ, ТОРГОВИХ ПРИМІЩЕННЯХ ТОЩО)

Така позиція чревата потраплянням у співробітника кулі супротивника, яка зрикошетила від стіни

Більш безпечно розміщуватися на певній відстані від укриття. Іноді це неможливо, але завжди краще

Ведення вогню із-за укриття

Вступ у вогневий контакт, стрільба в русі до укриття

Рух до укриття

Відхід за укриття

Стрільба із-за укриття

Вогнева позиція з використанням укриття

“УВАГА!”

Щоб повідомити членам групи про наявність конкретної небезпеки, підніміть вільну руку вгору на рівень обличчя відкритою долонею вперед, пальці зведені разом. Коли увага напарників буде звернена на вас, можете вказати на те, що викликало ваше хвилювання

“ЧИСТО!”

Після огляду і зачистки ділянки підніміть вгору великий палець, даючи зрозуміти іншим, що все гаразд

“ПРИКРИЙ!”

Доторкніться маківки голови долонею вільної руки або просто протягніть руку перед собою долонею вниз. Після того, як ваш сигнал помічений, можете вказати на зону, яку потрібно взяти під приціл

“СТОП!”

Стисніть пальці вільної руки в кулак і підніміть його на рівень шиї

“СЛУХАЙ!”

Можливо, ви відмітили звукову ознаку цілі, яку не чули інші члени команди. Щоб поставити їх до відома про факт, можете спочатку подати сигнал “Стоп!”, потім прикласти долоню до вуха, ніби до чогось прислуховуєтесь

“СУПРОТИВНИК!”

Якщо побачили ознаку цілі, наприклад носок взуття або поле капелюха, попередьте членів групи. Вкажіть на укриття, за яким сховався правопорушник, спрямувавши на нього розведені пальці вільної руки

один

два

три

чотири

п'ять

шість

сім

вісім

дев'ять

десять

Ти

Я (Мені)

Йти сюди (сюди)

Я чую (слухати)

Я бачу (дивитися)

Скоріше

Стоп

Завмри

Цей сектор

Просуваємось
(підходимо)

Ворог

Заручник

Снайпер

Перешкода

Беру ватажка

В колону
(бойовий порядок)

В ряд (бойовий
порядок)

В лінію (бойовий
порядок)

Клин (бойовий
порядок)

Збір (всі до мене)

Пістолет

Гвинтівка

Автомат
(помповик)

Боєприпаси
(спорядження)

Транспорт

Зрозумів

Не зрозумів

Пересуватися
пригнувшись
(пригнутися)

Двері

Вікно

Місце входу (напря́м)

Невербальна комунікація (варіант SWAT)

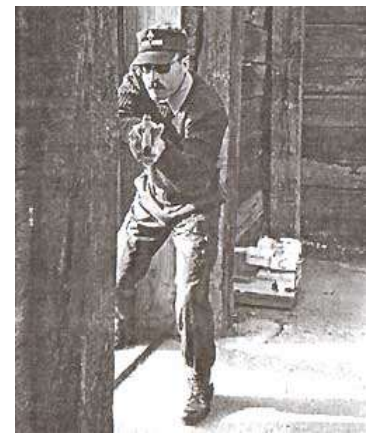
Для невербальної комунікації використовувати слід лише вільну від зброї руку, а ствол повинен бути завжди спрямований на небезпечну зону.

Вхід до приміщення “слабкою” ногою з одночасним оглядом тилу

Продовження руху “сильною” ногою

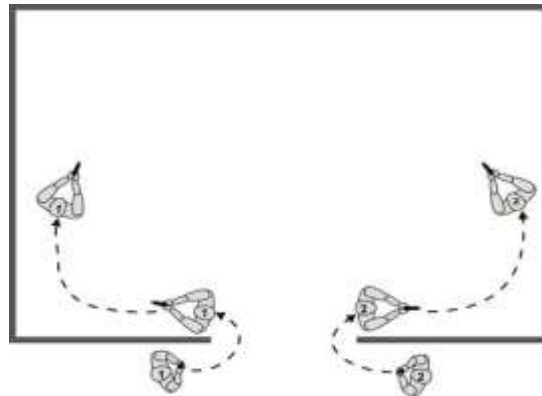
Момент появи співробітника у приміщенні (вид зсередини кімнати) – швидкий погляд назад, не більше десятиї долі секунди і повернення у вихідне положення

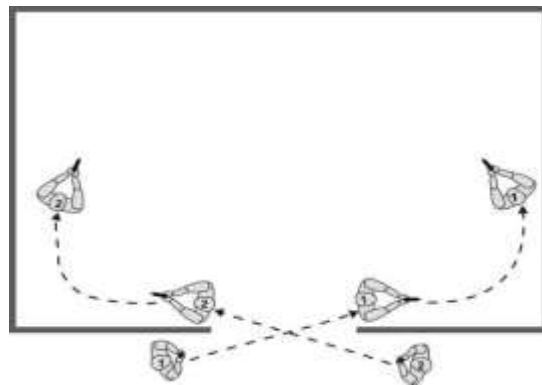
Крок сильною ногою, якщо загроза – постріл

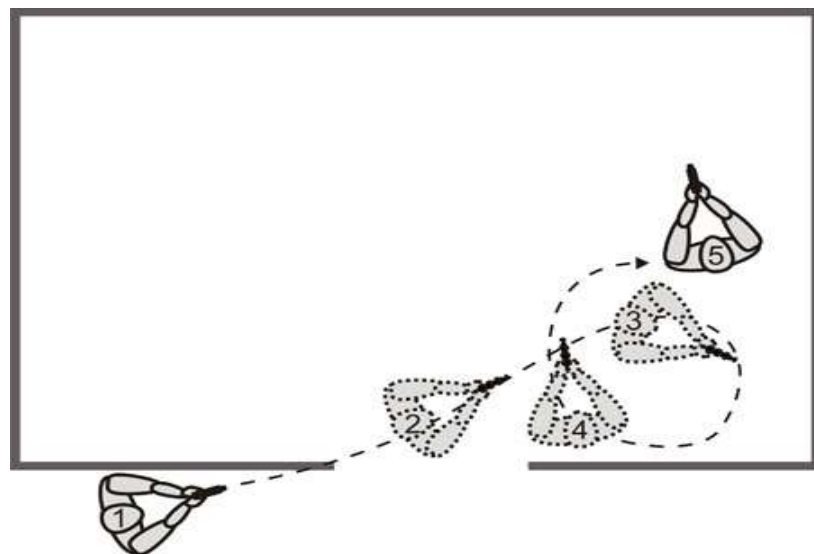
Загроза позаду – розворот, відхід в середній рівень, постріл

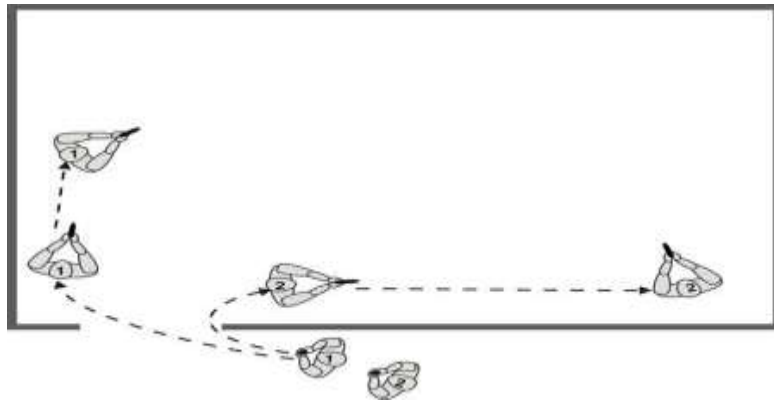
Вхід у приміщення бійців способом “гачок”

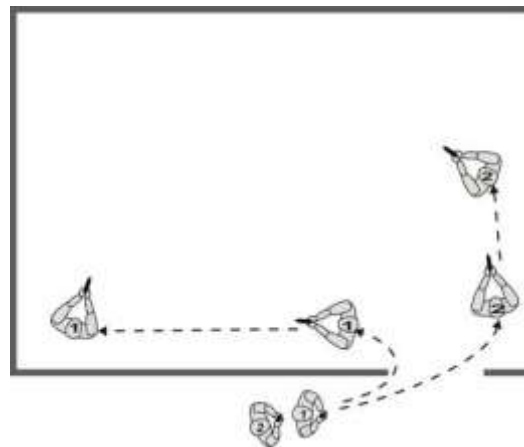
Вхід у приміщення бійців способом “хрест”

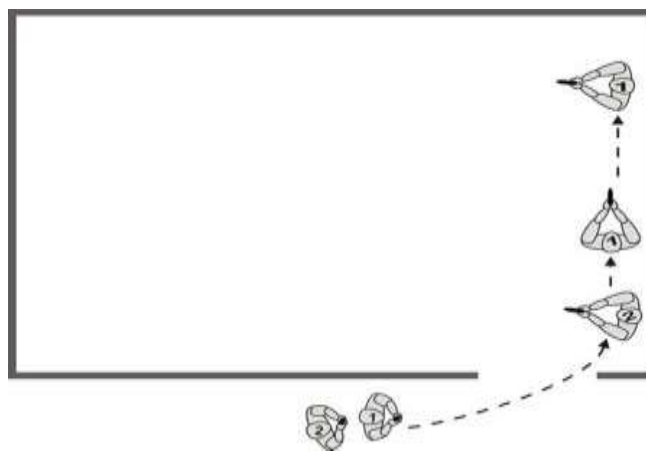
Кругові рухи у приміщенні

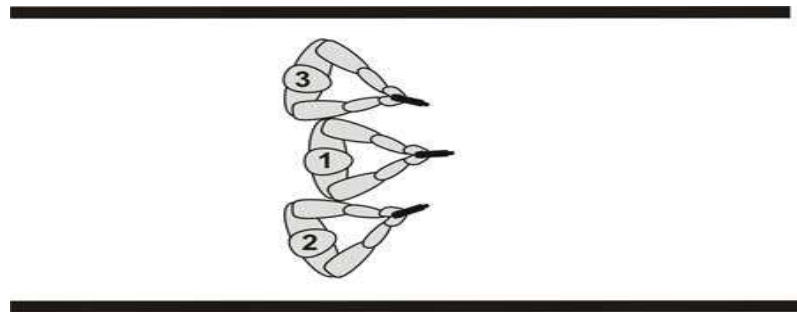
Спосіб “кут” (варіант №1)

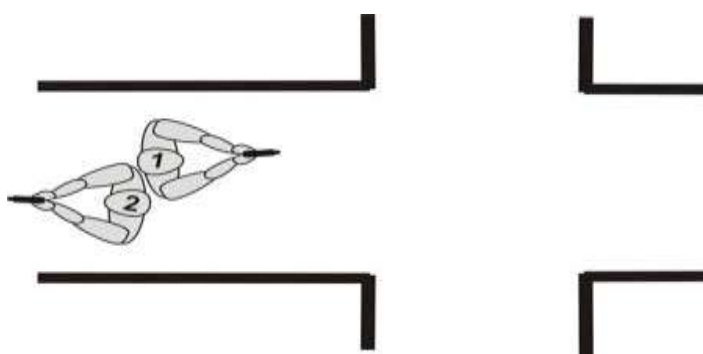
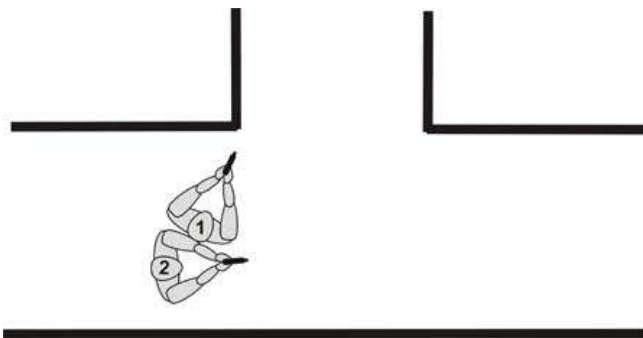
Спосіб “кут” (варіант №2)

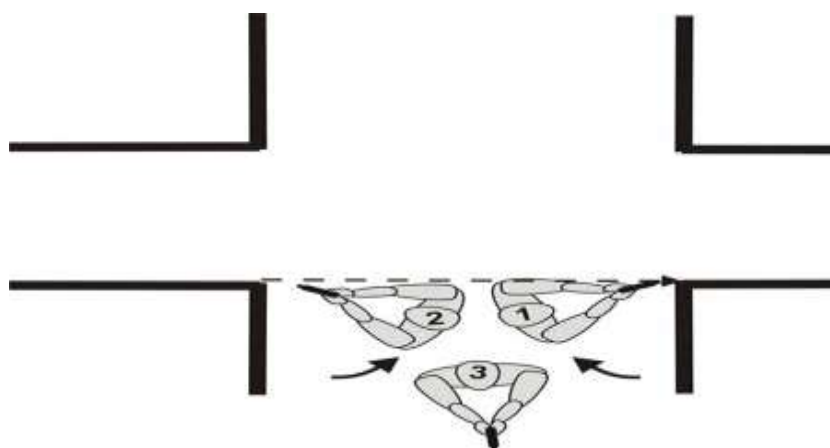
Спосіб “діагональ”

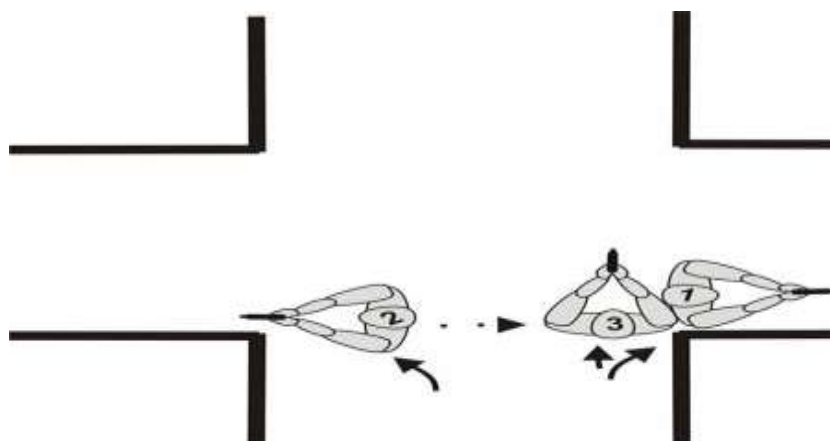
Бойовий порядок “листок конюшини” при огляді приміщення

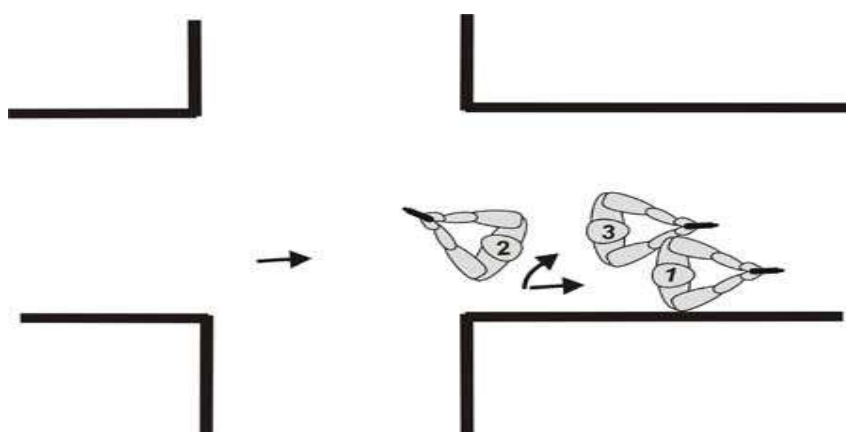
Відпрацювання кутків у приміщенні

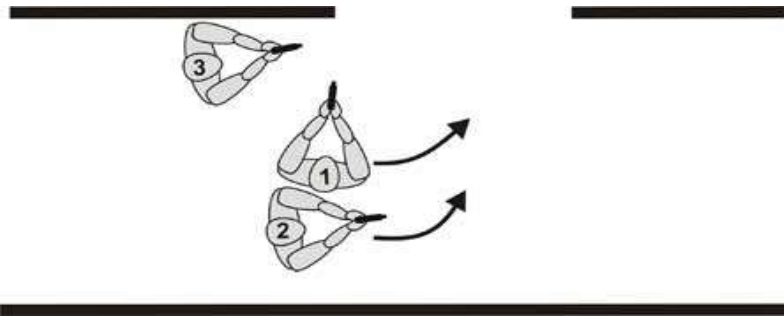
T-подібні перетини коридорів у приміщенні

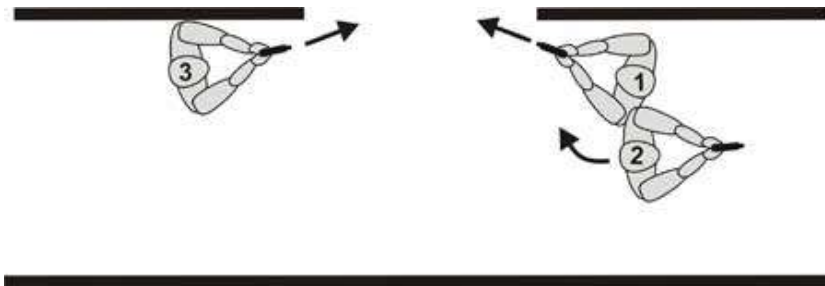
Зачистка "мертвих зон" поперечного коридору

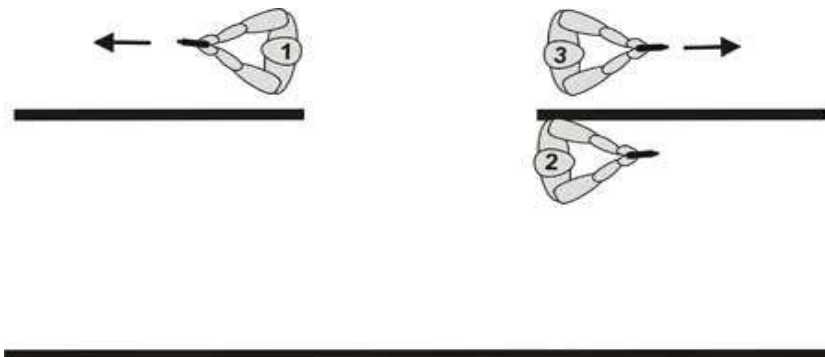
Дії групи в коридорі

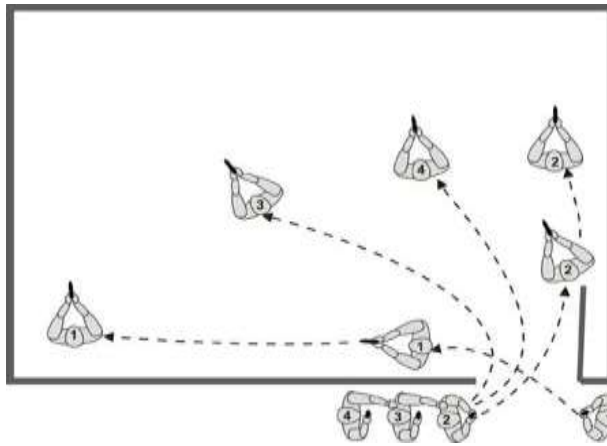
Наближення і відчинення дверей у коридорі

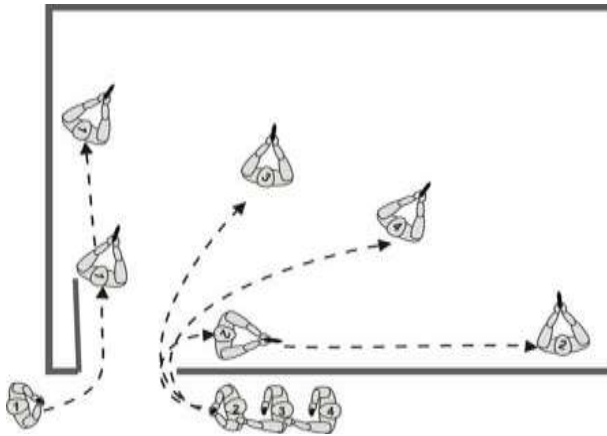
Проникнення через двері

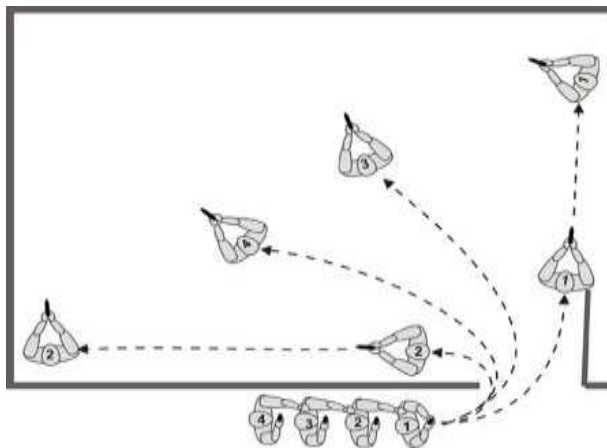
Проникнення і огляд кімнати

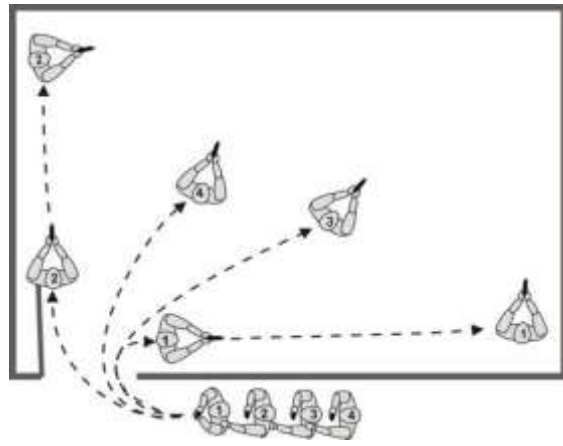
Проникнення у приміщення способом “хрест”

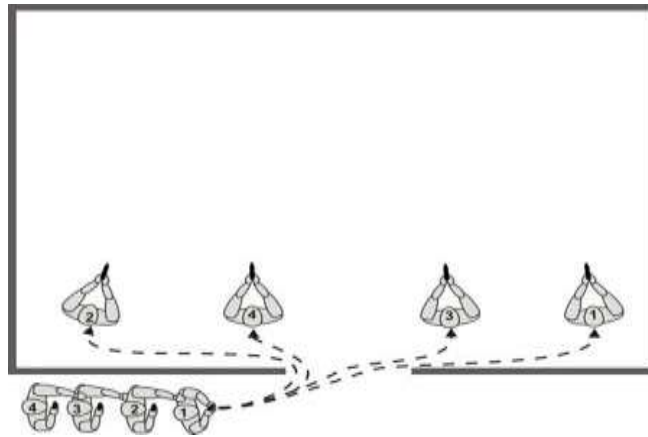
Проникнення у приміщення способом “гачок”

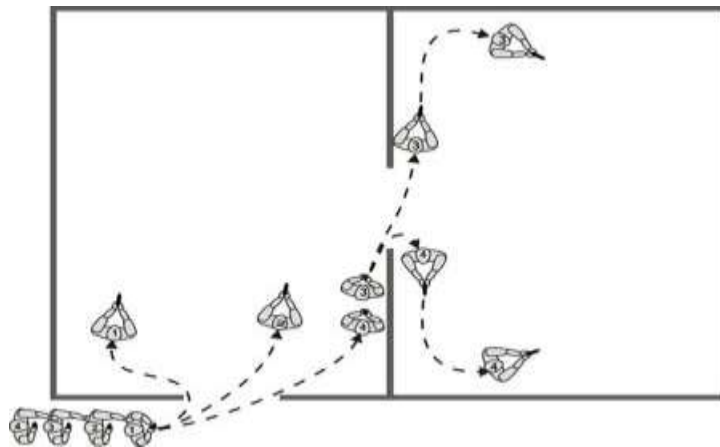
Проникнення у приміщення способом “кут” (варіант 1)

Проникнення у приміщення способом “кут” (варіант 2)

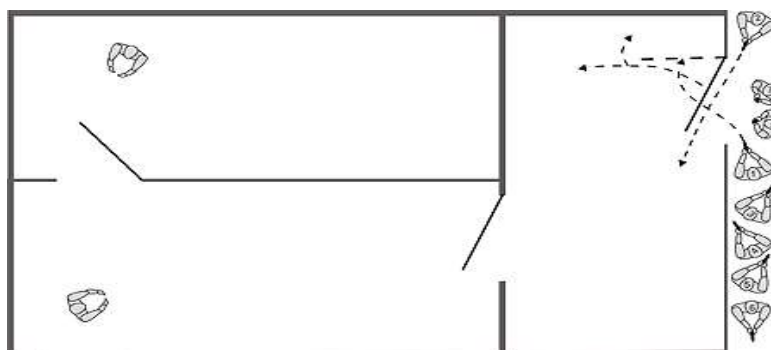
Зачистка приміщень з використанням варіанту “розтікання по стінах”

Зачистка чотирма двох кімнат

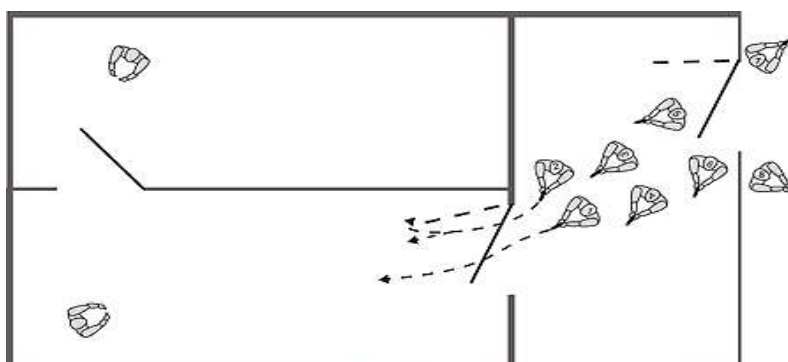

Сектори дій у приміщенні

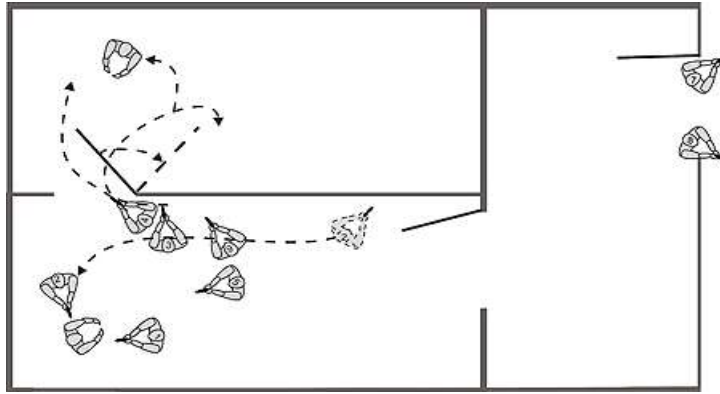
Дії групи захоплення у приміщенні

Працівники 1-ої пари групи захоплення вриваються у приміщення і рухаються до наступних дверей. Вся група захоплення рухається за ними.

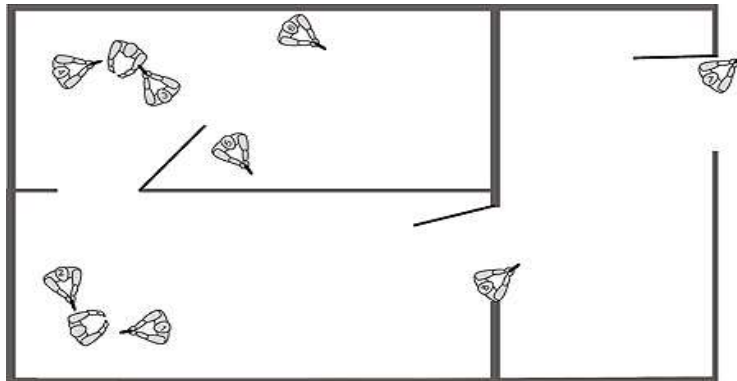
Дії першої пари групи захоплення у приміщенні

Працівники 1-ої пари контролюють затриманих у кімнаті, решта співробітників групи захоплення продовжують рух у наступну кімнату.

Контроль затриманих у кімнаті силами першої пари групи захоплення

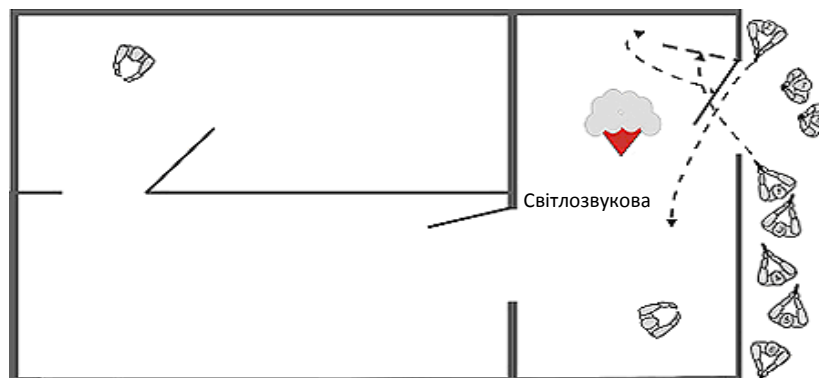
Після встановлення контролю над всім приміщенням всередину входять співробітники групи забезпечення і оперативні працівники.

Встановлення повного контролю групи захоплення над всім приміщенням

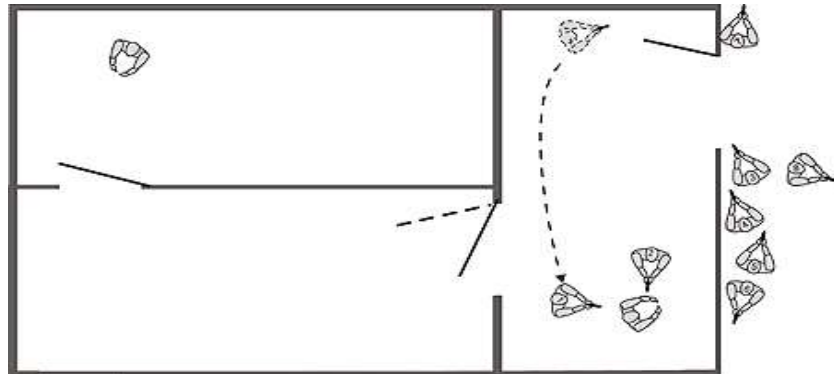
Схема дій всередині кімнат

Початок штурму (вибивання дверей, закид світлозвуківих гранат)

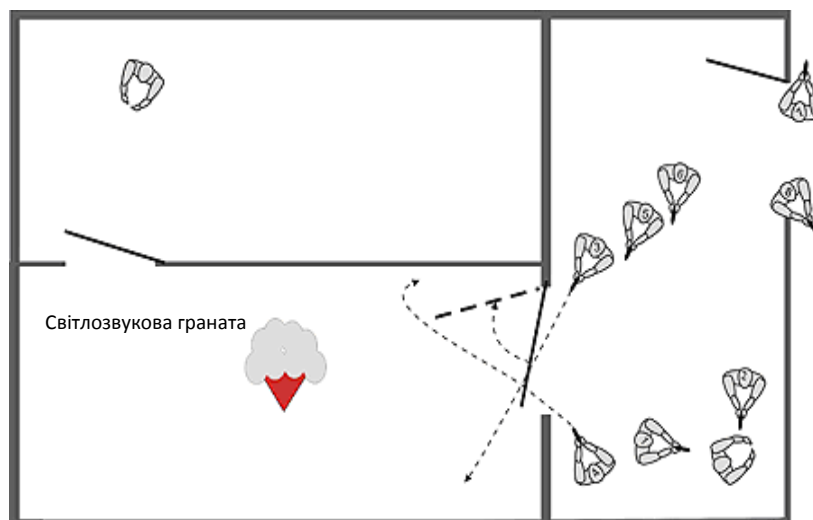
Штурм приміщення групою захоплення

Співробітники 1-ої пари вриваються у приміщення після вибуху, нейтралізують злочинця і беруть під контроль кожний свій сектор.

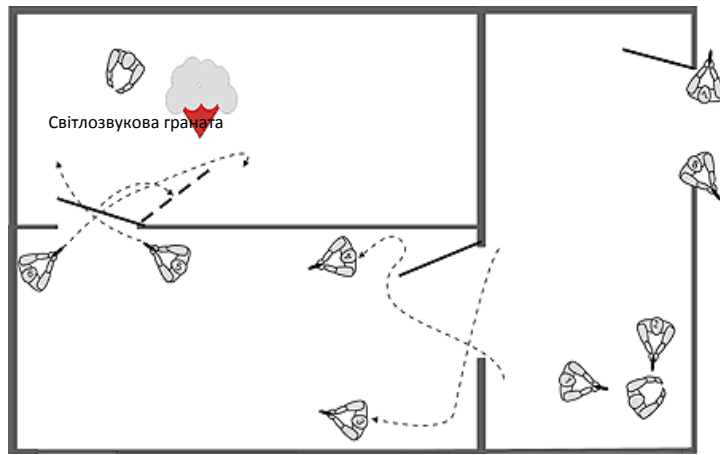
Нейтралізація злочинця після вибуху і контроль секторів приміщення

Після отримання сигналу “*Чисто, вперед!*”, 2-а (працівники №3 і 4) і 3-я (працівники №5 і 6) пари висуваються до входу в наступну кімнату.

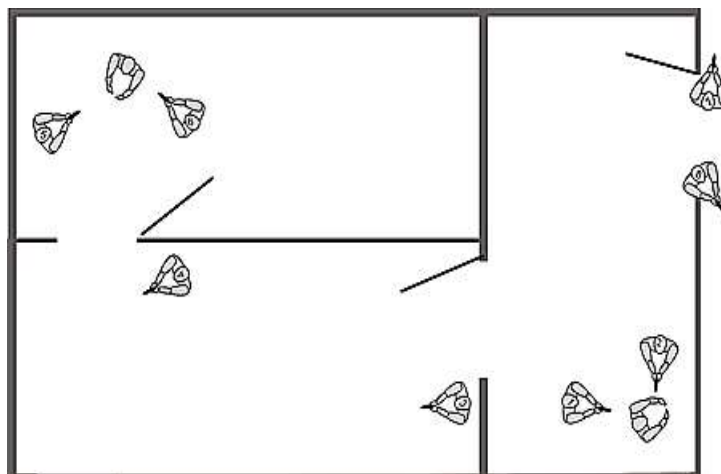
Просування групи захоплення до входу у наступну кімнату

Після кидка світлозвукової гранати і вибуху, співробітники 2-ї пари беруть під контроль другу кімнату, подають сигнал “*Чисто, вперед!*” співробітникам 3-ї пари, які висуваються до наступних дверей.

Контроль групи захоплення другої кімнати

Співробітники 3-ї пари, висунувшись до наступної кімнати, нейтралізують виявленого злочинця і контролюють обстановку кожний у своєму секторі.

Нейтралізація злочинця і контроль секторів кімнати

У приміщенні між парами повинен бути, окрім радіозв'язку, візуальний контроль один одного, доцільно одному працівнику займати позицію біля дверей кімнати.

КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ ПОЛІГОН

навчально-методичний посібник

Редактор, оригінал-макет, дизайн – *Самотуга А.В.*
Редактор – *Омельченко Л.В.*

Підп. до друку 10.05.2015 р. Формат 60x84/16. Гарнітура – Times. Друк. трафаретний.
Папір офісний. Ум.-друк. арк. 11,25. Обл.-вид. арк. 11,75. Тираж 60 прим.

Редакційно-видавниче відділення відділу організації наукової роботи ДДУВС
49005, м. Дніпропетровськ, просп. Гагаріна, 26, т. (056)370-96-59
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру ДП № 164-р від 07.08.2013